

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
та національної безпеки
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра на тему:

«Реформування сектору безпеки і оборони України за стандартами ЄС»

Виконала студентка II курсу, групи МНБ-21,
спеціальності 256 Національна безпека (за
окремими сферами забезпечення і видами
діяльності)

Гусарова Маргарита Андріївна

Керівник – кандидат юридичних наук, доцент
Балацька Ольга Романівна

Рецензент – кандидат юридичних наук, доцент
Стрельбіцька Леся Ярославівна

Острог, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	6
1.1. Поняття та правові засади функціонування сектору безпеки і оборони України.....	6
1.2. Система і структура сектору безпеки і оборони України.....	17
1.3. Принципи функціонування сектору безпеки і оборони України.....	23
<i>Висновки до Розділу 1</i>	30
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО СТАНУ РЕФОРМУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ ЄС.....	32
2.1. Стандарти ЄС щодо правового регулювання сектору безпеки і оборони.....	32
2.2. Напрямки реформування організаційних структур сил безпеки та оборони.....	43
2.3. Особливості організації Україною та ЄС спільної підготовки сил безпеки та оборони.....	54
<i>Висновки до Розділу 2</i>	61
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ ЄС.....	64
<i>Висновки до Розділу 3</i>	71
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах сьогодення Україна, перебуваючи у стані війни з російською федерацією, як ніколи потребує допомоги та підтримки міжнародних партнерів. Європейський Союз висловлює непохитну підтримку нашій державі на шляху реформ, підтримує сили оборони України, а також надав нашій країні статус кандидата в члени Європейського Союзу, що свідчить про прийняття України до Європейської Спільноти. Однак Україні необхідно здійснити ще багато реформ, щоб отримати повноправне членство в Європейському Союзі, серед яких однією з найважливіших є реформа сектору безпеки і оборони відповідно до стандартів ЄС.

Важливим є вивчення та впровадження стандартів Європейського Союзу (далі по тексті роботи – ЄС) у сфері реформування сектору безпеки і оборони України. У першу чергу, це сприяє наближенню України до західних стандартів та цінностей, що є важливим кроком на шляху до інтеграції в європейський простір. Відповідність європейським нормам забезпечує відкритість, прозорість та надійність в управлінні сектором безпеки та оборони. Крім того, реформування за стандартами ЄС дозволяє підняти рівень професійності в армії, покращити систему набору військовослужбовців та забезпечити їхню адекватну підготовку. Це, в свою чергу, підвищить бойову готовність та ефективність Збройних Сил.

Модернізація та стандартизація озброєння та техніки за європейськими стандартами дозволить Україні вдосконалити свої оборонні можливості та підвищити конкурентоспроможність на міжнародному ринку військових технологій. Запровадження стандартів управління, включаючи командування, контроль та планування військових операцій, покращить координацію та ефективність військових дій.

Боротьба з корупцією та забезпечення внутрішньої прозорості в секторі безпеки та оборони є критично важливою для забезпечення довіри суспільства та партнерів. Додатково, участь в міжнародних місіях та співпраця з партнерами ЄС

у сфері безпеки дозволяють українським силам отримати цінний досвід та розширити мережу міжнародних партнерів.

Загалом, вивчення та впровадження стандартів ЄС у секторі безпеки і оборони України є важливим кроком до покращення національної безпеки, підвищення військової готовності та наближення до європейських стандартів управління в цій критично важливій сфері.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою дослідження є науково-теоретичне вивчення особливостей реформування сектору безпеки і оборони України за стандартами ЄС.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- висвітлити поняття та правові засади функціонування сектору безпеки і оборони України;
- визначити особливості системи та структури сектору безпеки і оборони України;
- проаналізувати принципи функціонування сектору безпеки і оборони України;
- охарактеризувати стандарти ЄС щодо правового регулювання сектору безпеки і оборони;
- визначити напрямки реформування організаційних структур сил безпеки та оборони;
- окреслити особливості організації спільної підготовки сил безпеки та оборони нашої держави;
- з'ясувати перспективи реформування сектору безпеки і оборони України в контексті імплементації стандартів ЄС.

Об'єкт і предмет кваліфікаційної роботи. Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері функціонування сектору безпеки і оборони України, а також перспективи їх реформування з огляду на правові стандарти ЄС. Предмет

дослідження – сектор безпеки і оборони України, його відповідність стандартам ЄС.

Аналіз стану розробки проблеми. До питань вивчення сучасного стану сектора безпеки і оборони у своїх наукових доробках зверталися такі сучасні вчені, як О. Власюк, В. Геть, О. Гончаренко, Н. Діденко, В. Дудкевич, І. Кузьменко, В. Кущенко, О. Красівський, А. Мосейко, О. Труш, Ю. Паскевська, С. Петков, Є. Романенко та інші.

Джерела дослідження складають теоретичні розробки вітчизняних та зарубіжних дослідників, нормативно-правові акти України та Європейського Союзу в сфері правової регламентації сектору безпеки і оборони.

Методи дослідження. Під час написання кваліфікаційної роботи були застосовані загальнонаукові методи аналізу та синтезу, узагальнення, зокрема аналіз джерел, літератури, що стало основою роботи, сформулювало розуміння теми. Зокрема, метод аналізу був використаний під час дослідження поняття, системи та структури сектору оборони України, порівняльний метод – під час співставлення правової регламентації національного законодавства та права ЄС. Також застосовувався системний методи з метою загальної характеристики стандартів ЄС щодо правового регулювання сектору безпеки і оборони.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що сформульовані у дослідженні висновки, узагальнення та пропозиції можуть бути використані у науково-дослідній сфері – для подальшого вивчення особливостей реформування сектору безпеки і оборони України за стандартами ЄС, а також у навчальній діяльності – з метою ознайомлення здобувачів освіти з особливостями реформування сектору безпеки і оборони України за стандартами ЄС.

Структура кваліфікаційної роботи. Структура кваліфікаційної роботи відповідає меті та завданням дослідження і включає в себе вступ, три розділи, які включають шість підрозділів, висновки та список використаних джерел.

Загальний обсяг кваліфікаційної магістерської роботи складає 83 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

1.1. Поняття та правові засади функціонування сектору безпеки і оборони України

Протягом тривалого часу незалежності України у державотворчій практиці України і законах, а також інших нормативно-правових актах використовувалось поняття «воєнна організація держави». Воно було предметом політичної та військової науки та важливим об'єктом діяльності органів державної влади, проте з усією очевидністю відійшло у минуле. На зміну йому прийшло поняття «сектор безпеки та оборони», яке виникло в процесі демократичного розвитку сучасних держав та збагатило теорію та практику забезпечення національної безпеки України.

Різні вчені присвятили свої праці визначенню сутності поняття «сектор безпеки й оборони», що своєю чергою викликало певну наукову дискусію.

Так, С. Нечхаєв переконаний, що «сектор безпеки – це сили, органи та організації, на які офіційним законодавством покладено захист національної безпеки та оборони держави та здійснення демократичного контролю за діяльністю його суб'єктів»¹.

За визначенням А. Семенченко, «сектор національної безпеки, призначений для забезпечення національної безпеки та оборони, інтегрує питання політичної, економічної, інформаційної, екологічної, військової та інших сфер безпеки, вирішення яких забезпечується військовими та невоєнними методами, у яких військові методи не є домінуючими. У структурі сектора

---

¹ Нечхаєв С. М. Погляди на зміст і структуру Концепції розвитку воєнної організації держави. *Наука і оборона*. 2007. № 3. С. 23.

безпеки виділяють силовий блок, для позначення якого в європейських та євроатлантичних безпекових структурах часто використовують інтегроване поняття «сектор безпеки та оборони»².

При цьому пропонується розрізняти це поняття у вузькому та широкому значенні. У вузькому – ототожнювати його із силовим блоком державного управління. У широкому – поряд із силовим блоком включати до нього оборонно-промисловий та науковий комплекси, сукупність органів державної влади та місцевого самоврядування, які відповідають за формування та реалізацію зовнішньої та внутрішньої політики, екологічну та інформаційну безпеку тощо.

С. Поляков зауважує, що відповідний термін ще не набув широкого вжитку і не є усталеним, оскільки в державотворчу практику був запроваджений нещодавно. Водночас він повинен у подальшому набувати все більш яскраво виражених рис і, охопивши відповідні елементи, об'єднати їх у чітку структуру та замінити термін «воєнна організація»³.

Однак слід звернути увагу на те, що деякими нормативно-правовими актами словосполучення «сектор безпеки й оборони» було регламентовано ще з радянських часів. Оскільки змістовне наповнення такого комплексного поняття, вченими розглядається з різних точок зору, цю тезу можна частково підтримати.

У чинній Воєнній доктрині України згідно з указом Президента 2015 р. визначено, що: «сектор безпеки і оборони – охоплена єдиним керівництвом сукупність органів державної влади, Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної спеціальної служби транспорту, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення, діяльність яких

---

² Семенченко А. І. Ефективність державного управління у сфері забезпечення національної безпеки. *Наука і оборона*. 2008. № 1. С. 17.

³ Поляков С. Ю. Особливості статусу та місце Збройних Сил України у структурі сектора оборони держави. *Часопис Київського університету права*. 2013/3. URL: <http://surl.li/unoc>

за функціональним призначенням відповідно до Конституції та законів України спрямована на захист національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці України»⁴.

У 2018 році Законом України «Про національну безпеку України» було визначено, що сектор безпеки й оборони – це «система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України»⁵.

Саме це й актуалізувало нові дискусії в наукових колах щодо розуміння сутності сектору безпеки і оборони. Поряд із цим слід вказати, що попередні наукові дискусії щодо неоднозначності співвідношення понять «сектор безпеки і оборони», «галузь безпеки і оборони» та інші подібні, як вбачається, не мали достатнього наукового підґрунтя, оскільки, наприклад, Тлумачний словник української мови слово «сектор» трактує як: 1. Частина круга, обмежена дугою і двома радіусами. 2. Частина народного господарства з визначеними економічними і соціальними рисами. 3. Відділ в установі або організації⁶.

---

⁴ Воєнна доктрина України : Затверджена Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text>.

⁵ Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

⁶ Тлумачний словник української мови: понад 12500 статей (близько 40000 слів) / за ред. д-ра філол. наук, проф. В.С. Калашникова. 2-ге вид., випр. і доп. Харків : Прапор, 2006. С. 744.

Наведене цілком підтверджує, що будь-які інтерпретації поняття «сектор» стосовно безпеки й оборони країни та в тісному взаємному зв'язку з нею є тотожними та застосовуються однотипно в галузевому законодавстві. Крім того, підтверджується така позиція у Військовому енциклопедичному словнику Н. Огаркова, проте, в багатьох наукових джерелах це поняття трактується розширено, є спроби охопити ним всю систему національної безпеки держави або підмінити це поняття іншим, або звести його лише до однієї сфери (воєнної) чи структурного компонента (суб'єкта забезпечення воєнної безпеки)⁷.

Це підтверджує необхідність чіткого розуміння, що саме належить до сектору безпеки і оборони України.

Зрозуміло, що термін «сектор безпеки і оборони України» ще не набув широкого вжитку і не є усталеним, оскільки в державотворчу практику був запроваджений нещодавно. У той же час він повинен у подальшому набувати все більш чітко виражених рис, й охопивши відповідні елементи, об'єднати їх у чітку структуру та замінити термін «воєнна організація». Разом із тим слід зазначити, що формування такого утворення на українських теренах не повинно призвести до створення «держави в державі» із закритим режимом функціонування та з відсутністю доступу інститутів громадянського суспільства до контролю над його складовими⁸.

Досить слушно та змістовно С. Поляков указує на неможливість повної ізоляції та функціонування в режимі таємності сектору безпеки і оборони України, оскільки в будь-якому випадку, основоположні засади та напрями все одно визначаються народом України безпосередньо, або через його представників у владі – Президента України та народних депутатів України.

---

⁷ Військовий енциклопедичний словник/попер. гол. ред. комісії Н.В. Огарків. Воєніздат, 1984. С. 50.

⁸ Поляков С. Ю. Особливості статусу та місце Збройних Сил України у структурі сектора оборони держави. *Часопис Київського університету права*. 2013/3. URL: <http://surl.li/unoc>

Ф. Саганюк, В. Фролова та інші в своєму монографічному дослідженні наводять лаконічне визначення поняття саме сектору безпеки й оборони: «це визначені законом органи державної влади, місцевого самоврядування та військового управління й сили і засоби, які перебувають у їхньому підпорядкуванні для забезпечення оборони України та відбиття збройної агресії»⁹.

Водночас на сайті Незалежного антикорупційного комітету з питань оборони (НАКО) наводиться досить стисле визначення сектору безпеки й оборони у вигляді сукупності органів державної влади, що діють під єдиним началом і відповідають за захист національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз, а їхня діяльність регулюється Конституцією та законами України¹⁰.

С. Пономарьов в межах свого дисертаційного дослідження пропонує сектор безпеки України розуміти як «сукупність державних органів та організацій, які покликані гарантувати безпеку особи, суспільства та держави»¹¹.

Відповідно до головних видів безпеки, які дістали поширення в Українській державі, автор пропонує розрізняти три основні елементи сектору безпеки: 1) особиста безпека громадян, громадський порядок тощо, які забезпечуються правоохоронними органами; 2) національна безпека - забезпечується спецслужбами; 3) військова безпека - забезпечується Воєнною організацією України.¹²

В. Горovenko та В. Тютюнник вважають, що сектор безпеки і оборони є однією з підсистем системи підтримання національної безпеки України, суб'єкти якого здійснюють захист її національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх

---

⁹ Саганюк, В.С. Фролов, О.В. Устименко, М.М. Лобко та ін. Київ : Академпрес, 2017. С. 12.

¹⁰ Загальна інформація. НАКО : вебсайт. URL: <https://nako.org.ua/zahalna-informatsiia>.

¹¹ Пономарьов С. П. Адміністративно-проавове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України : дис. докт. юр. наук : 12.00.07. Дніпро, 2018. 511 с.

¹² Там само.

загроз шляхом застосування зброї, здійснення спеціальних заходів або правового примусу в межах наданих їм повноважень¹³.

На основі зазначеного Г. Гончаренко робить цілком логічний висновок, що більшість фахівців дослідників визначають «сектор безпеки і оборони» в широкому або вузькому розумінні. На його думку, цікавою є точка зору «широкого» тлумачення, зокрема В. Гречанінов вважає за потрібне залучати до складу такого сектору, крім «силових» структур, також дипломатичні служби й оборонну промисловість¹⁴.

Відповідно Г. Гончаренко вбачає, що «сектор безпеки і оборони» є підсистемою системи забезпечення національної безпеки, а щодо поняття «сектору безпеки і оборони» він висловлюється так: «це сукупність уповноважених державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій у сфері забезпечення національної безпеки. Її складниками є: 1) сили безпеки; 2) сили оборони; 3) оборонно-промисловий комплекс; 4) громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки»¹⁵. Переконані, що такий підхід також заслуговує на увагу.

Зміст та сутність словосполучення «правове регулювання сектору безпеки та оборони» у різних працях вчених також визначається по-різному.

М. Цвік, правове регулювання визначає як важливу умову створення стабільного правового порядку, а також органів, інститутів і установ, здатних

---

¹³ Горovenko В. К., Тютюнник В. П. Актуальні проблеми сектора безпеки та оборони України. *Наука і оборона*. 2014. № 4. С. 23.

¹⁴ Гречанінов В. Сектор безпеки України та культура безпеки. URL: <http://www.ua2nato.org.ua/2010210209211232211/expert/4322010203229213238219/5572article?tmpl=component&print=1&page>

¹⁵ Гончаренко Г. А. Управління сектором безпеки: поняття й сутність. *Вчені записки*. 2020. Т. 31 (70). Ч. 2 № 2. С. 43.

забезпечити захист і охорону від порушень тих прав і законних інтересів громадян та інших осіб, що закріплені діючими нормами права¹⁶.

Таке визначення дає підстави стверджувати про те, що система правового регулювання є однією з основоположних в будь-якій державі, оскільки без належно функціонуючих інститутів права не можливими буде реалізація суспільного життя. Крім цього, науковці зазначають, що «гнучкість» правового регулювання пов'язана із принципом верховенства права, з процесами взаємообумовленості «букви» і «духу» закону, що полягає у досягненні балансу між принципом правової визначеності та принципом «гнучкості» правового регулювання¹⁷.

В свою чергу М. Марченко звертає увагу, що правове регулювання – це тільки один з багатьох аспектів дії права в суспільстві. Воно характеризує спеціально юридичний, а не інформаційний, орієнтаційний чи мотиваційний вплив на поведінку і діяльність суб'єктів права¹⁸.

Отож, вбачається, що поняття правового регулювання набуває основоположної ознаки в теорії права – унормованості, тобто чіткої визначеності в конкретному законодавчому акті у передбачених законодавством України способів, в даному випадку.

Основні правові засади функціонування сектору безпеки і оборони України визначаються:

1. Конституцію України як Основним Законом країни, що встановлює принципи організації та функціонування сектору безпеки та оборони, а також визначає права та обов'язки громадян у цій сфері.

---

¹⁶ Цвік М. В. Загальна теорія держави і права. Харків: Право, 2002. С. 108.

¹⁷ Хворостянкіна А. В. Законодавчі дефініції у правовій теорії та практиці європейських держав (порівняльний аналіз): автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.01. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2012. С. 11-12.

¹⁸ Загальна теорія держави та права. Академічний курс у трьох томах / відп. ред. М. М. Марченко. 3-ге вид., перераб. та дод. Норма, 2007. Т. 3. Держава, право, суспільство. С. 92-96.

Загалом Конституція України створила базу для подальшого розвитку законодавства, одним з напрямків якого є розвиток законодавства про національну безпеку. Воно має базуватися на принципах верховенства права, відповідати чинній Конституції, а також виконувати поставлені задачі:

- концептуалізувати феномен національної безпеки як такої, визнавши її вихідні характеристики, параметри та чинники, загрози та небезпеки, параметри управлінських впливів;

- актуалізувати проблему побудови системи національної безпеки як найбільш ефективного засобу забезпечення національних інтересів;

- легітимізувати не тільки процес управління національної безпеки, але і функціонування самої системи забезпечення національної безпеки, яка має складатися із державної й недержавної підсистем забезпечення національної безпеки;

- активізувати діяльність уповноважених органів державної влади й недержавних структур в цьому напрямку;

- закласти фундамент для прогнозованої стабілізації геополітичної ситуації з метою максимальної реалізації українських національних інтересів;

- створити систему моніторингу для відстеження і своєчасної нейтралізації передумов, що створюють загрозу національним інтересам української нації;

- сприяти утворенню гнучкої системи корелюючих нормативно-правових актів, реалізація яких забезпечуватиме подальший розвиток України¹⁹.

2. Законами України, а саме ряд законів регулює сектор безпеки і оборони України. До них належать, насамперед такі законодавчі акти як: «Про Національну безпеку України» від 21 червня 2018 р., «Про Збройні сили України» від 6 грудня 1991 р., «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р., «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 р., «Про місцеве самоврядування в

---

¹⁹ Степаненко Н., Безкровний, А. Законодавчі основи забезпечення національної безпеки України. *Legal Bulletin*, 2022. С. 14.

Україні» від 21 травня 1997 р., «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 р., «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 р., «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р., «Про Національну гвардію України» від 13 березня 2014 р., «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 р., «Про оборонні закупівлі» від 17 липня 2020 р., «Про розвідку» від 17 вересня 2020 р.²⁰ тощо.

3. До того ж діє величезна кількість підзаконних актів, положення яких націлені на реалізацію та дотримання галузевих документів.

Президент наділений правом видавати укази, що стосуються організації та функціонування сектору безпеки і оборони, тож правове регулювання досліджуваного сектору здійснюється указами Президента України.

Рішення Верховної Ради України, адже український парламент приймає важливі рішення щодо сектору безпеки та оборони, включаючи бюджетні асигнування, законодавчі акти та інші питання.

Україна може укладати договори та угоди з іншими країнами чи міжнародними організаціями, що стосуються сектору безпеки та оборони, тому питання сектору безпеки і оборони регламентується міжнародними договорами.

Крім основних законів, існують різноманітні нормативні акти, які регулюють конкретні аспекти функціонування сектору безпеки і оборони.

Уряд може приймати документи, що визначають основні принципи та стратегічні завдання сектору безпеки і оборони, до таких актів належать Воєнна доктрина та стратегії.

Неможливо не погодитися з позицією І. Берназюк, яка наголошує на тому, що «...стратегічні акти є документами особливого виду, які суттєво відрізняються за змістом, а іноді й формою від нормативно-правових»²¹.

---

²⁰ Цибульник Н. Ю. Деякі питання сектора безпеки України як об'єкта адміністративно-правового регулювання. *Адміністративне право і процес*. 2021. №1. С. 152.

²¹ Берназюк І. Стратегічні акти Верховної Ради України: поняття, види та особливості. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 1. С. 154.

Аналіз чинних стратегій у вітчизняному законодавстві²² дозволяє виділити деякі їх особливості як правового акта:

– стратегії визначають основні напрями та завдання державної політики у конкретних сферах життєдіяльності суспільства, суб'єктів виконання, їх координацію та контроль;

– стратегії розробляються та затверджуються на чітко визначений проміжок часу; зміни ситуації спричиняють зміни у цих документах, тому вони мають більш динамічний і тимчасовий характер;

– стратегії взаємопов'язані з іншими стратегічними правовими актами (наприклад, доктриною, концепцією розвитку того чи іншого кола суспільних відносин); зміни у цих правових актах зумовлюють трансформацію положень стратегій; стратегії також впливають на зміст інших правових актів, таких як плани чи програми, що приймаються на підставі затвердженої стратегії;

– стратегії, як правило, затверджуються указами Президента України, розпорядженнями Кабінету Міністрів України, постановами Кабінету Міністрів України, а також наказами певних міністерств, відомств (проте у законодавстві України існують чинні стратегії, затверджені українським парламентом на рівні закону).

В науковій думці надають наступне трактування поняття «стратегія»: «...письмовий нормативно-правовий акт, в якому містяться розпорядчо-правові норми, спрямовані визначення конкретних заходів, коштів, напрямів, шляхів дозволу у конкретній сфері громадських відносин»²³.

Проте стратегія одна із ланок системи стратегічних актів. Це підтверджується нормами Закону України «Про національну безпеку України», згідно з якими указами Президента України затверджуються Стратегія

---

²² Харченко Н. П. Стратегія як вид нормативно-правового акта. *Leges Se Viata*. 2019. № 11 (305). С. 127.

²³ Там само.

національної безпеки України, Стратегія військової безпеки України, інші стратегії, доктрини, концепції, що визначають актуальні загрози національній безпеці, основні напрямки та завдання державної політики у сферах національної безпеки та оборони, розвитку сектору безпеки та оборони»²⁴, а також ст. 25 цього Закону України, де зазначено, що «Рада національної безпеки та оборони України, враховуючи зміни у сфері безпеки, затверджує також інші проекти стратегій та стратегічних документів»²⁵.

Отже необхідно розуміти, що, крім стратегії, величезна кількість актів також містять «організаційно-розпорядчо-правові» норми. Серед них: доктрини, концепції, основи державної політики, програми тощо.

Таким чином, поняття «сектор безпеки і оборони України» не є усталеним терміном і не має чітких традицій його вживання. Разом із тим, слід урахувувати, що сектор безпеки і оборони поступово входить у державотворчу практику України та на даний момент є утворенням, яке покликане повною мірою замінити собою термін «воєнна організація».

Легальне визначення та підходи до визначень, які пропонує сучасна наука дозволяють визначити сектор безпеки і оборони України - як складову частини системи національної безпеки країни, яка включає в себе військові, правоохоронні та інші структури, призначені для забезпечення обороноздатності країни та забезпечення національної безпеки в цілому.

Правове регулювання сектора безпеки і оборони України, як і будь-якого інституту, здійснюється значним масовим нормативно-правових актів, які регулюють відносини в цій сфері, формуючи державну політику безпекового сектора та забезпечуючи її реалізацію. В сучасних умовах сформована законодавча база, яка налічує досить велику кількість документів, включаючи

---

²⁴ Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

²⁵ Там само.

Основний закон держави – Конституцію України, закони, підзаконні акти, державні програми, стратегії тощо.

1.2. Система і структура сектору безпеки і оборони України

Головною метою сектора безпеки і оборони України є забезпечення територіальної цілісності, незалежності та безпеки країни, а також захист прав та свобод громадян. У цьому контексті, розвиток та зміцнення сектору безпеки є однією з ключових пріоритетних завдань для української держави.

Сектор безпеки і оборони України включає різні складові, які спільно забезпечують національну безпеку та обороноздатність країни.

Загалом поняття «система» є доволі багатоаспектним і може використовуватися задля позначення значної кількості явищ. В. Л. Петрушенко в монографічній праці «Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції» під системою розуміє складне цілісне утворення, внутрішні зв'язки між елементами якого набагато інтенсивніші, ніж між цими елементами та середовищем. Будь-яка система, на думку науковця, може бути охарактеризована наступним чином: сукупність сталих елементів, пов'язаних між собою єдиною структурою; сукупність сталих елементів, пов'язаних настільки органічно, що впливаючи на окремі елементи системи, вони змінюють й інші; сукупність сталих елементів, що утворює так звану системну якість, (властивості, які характеризують систему як цілісне утворення, але не притаманні їй окремо взятим елементам)²⁶.

Така позиція цілком може бути використана при характеристиці відповідної системи в її загальнотеоретичному значенні. Однак як слушно наголошує О. Хоменко, що характеризуючи же досліджувану систему, необхідно

---

²⁶ Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів: «Магнолія 2006», 2011. С. 190.

враховувати нормативно-правовий аспект її функціонування, іншими словами, вказувати на те, що вона знайшла свою об'єктивізацію в законодавчих приписах²⁷. При цьому слід відмітити, що саме даний аспект часто ігнорується вченими-правознавцями під час визначення сутності відповідної системи.

У більшості випадків в якості основної ознаки системи називають її структурованість, взаємні зв'язки складових елементів системи один з одним і цілісність²⁸. З огляду на що, під досліджуваною системою необхідно розуміти закріплену на нормативно-правовому рівні сукупність її структурних елементів, якими виступають суб'єкти, спільними зусиллями яких забезпечується функціонування сектору безпеки і оборони держави.

Згідно Закону України «Про національну безпеку України» під сектором безпеки і оборони слід розуміти систему органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України²⁹.

Фактично, в наведеному законодавчому визначенні сутності сектору безпеки і оборони наводиться перелік суб'єктів як структурних складових досліджуваної системи, де їх системоутворюючим зв'язком буде виступати їх

---

²⁷ Хоменко О. М. Поняття системи суб'єктів сектору безпеки і оборони. *Юридична наука*, № 11(101)/2019. Том 2 С. 194.

²⁸ Риндюк В. І. Упорядкування законодавства України: теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти: дис. ... доктора наук: спец. 12.00.01. Київ, 2021. С. 45.

²⁹ Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

функціональне призначення – захист національних інтересів України від загроз. При цьому відповідно до приписів вищенаведеного нормативно-правового акта національні інтереси України – це життєво важливі інтереси людини, суспільства та держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян.

Отож сектор безпеки та оборони України складається із чотирьох взаємопов'язаних складових: сил безпеки; сил оборони; оборонно-промислового комплексу; громадян та громадських об'єднань, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки.

На сектор безпеки і оборони України покладається оборона України, захист її державного суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності державного кордону України, її конституційного ладу та інших завдань із забезпечення національної безпеки та оборони.

Основним виконавчим елементом сектору є сили безпеки і сили оборони. До складу сектору безпеки та оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику³⁰.

---

³⁰ Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

Національна економіка України як структурно, так і організаційно є єдиною системою взаємозв'язаних і взаємодіючих галузей виробництва (промисловості, сільського господарства, будівництва, транспорту, зв'язку тощо), територіальних комплексів, сфери послуг (освіти, охорони здоров'я, культури) і сфер діяльності людей, яка здійснює забезпечення оборони в усіх видах ресурсів, потреб Збройних Сил України, інших військових формувань і правоохоронних органів спеціального призначення всім необхідним для виконання завдань оборони та забезпечення життєдіяльності населення³¹.

Однією з важливих складових національної економіки є оборонно-промисловий комплекс України, який становить сукупність органів державного управління, підприємств, установ та організацій промисловості й науки, які розробляють, виробляють, модернізують та утилізують продукцію військового призначення, надають послуги в інтересах оборони для досягнення оперативних спроможностей сил і засобів сектору безпеки та оборони, їх оснащення й матеріального забезпечення, а також здійснюють постачання товарів військового призначення та подвійного використання, надання послуг військового призначення під час виконання заходів військово-технічного співробітництва України з іншими державами.

Слід зазначити, що згідно з чинним законодавством³² оборонно-промисловий комплекс структурно входить до складу сектору безпеки та оборони України, однак практичну діяльність його підприємства здійснюють спільно з підприємствами національної економіки.

Щодо громадян та громадських об'єднань, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки, Закон не встановлює ані правового статусу,

---

³¹ Про Кабінет Міністрів України: Закон України № 794-VII від 27 лютого 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.

³² Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

ані їх повноважень, ані відповідальності. Стосовно громадян та їх об'єднань як суб'єктів забезпечення національної безпеки в цілому більшість дослідників погоджується із думкою В. Новицького, який вважає, що належність їх за законом до суб'єктів забезпечення національної безпеки має суто умовний характер, і це пов'язано більше з виховною функцією права, ніж із забезпеченням національної безпеки у повному розумінні цього поняття³³.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про національну безпеку України» система цивільного контролю за сектором безпеки і оборони складається з контролю, що здійснюється Президентом України; контролю, що здійснюється Верховною Радою України; контролю, що здійснюється Радою національної безпеки і оборони України; контролю, що здійснюється Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; судового контролю; громадського контролю.

В науковій думці деякі дослідники звертаються до проблематики визначення системи і структури сектора безпеки і оборони. Зокрема, складові сектора безпеки і оборони розуміють як визначену законом систему органів (суб'єктів) забезпечення воєнної безпеки і оборони держави, до яких належить воєнна організація держави, правоохоронні органи, розвідувальні та контррозвідувальні органи, оборонно промисловий та науковий комплекс тощо³⁴.

Г. Ситник зазначає на визначенні державне управління національною безпекою як специфічний вид та невід'ємна складова державного управління, й вона охоплює соціальну, економічну, гуманітарну та політичну сфери суспільства та держави. Таке управління визначається як цілеспрямована діяльність суб'єктів національної безпеки, які в межах законодавства та із

---

³³ Українська Гельсінська спілка з прав людини. Аналіз Закону України «Про національну безпеку України». URL : <https://helsinki.org.ua/articles/analiz-zakonu-ukrajiny-pro-natsionalnu-bezpeku-ukrajiny/>

³⁴ Сектор безпеки і оборони України: теорія, стратегія, практика : монографія / Ф.В. Саганюк, В.С. Фролов, О.В. Устименко, М.М. Лобко та ін. Київ : Академпрес, 2017. С. 14.

використанням можливостей держави (воєнні, економічні тощо), здійснюють розробку й реалізацію владних, регулюючих, координуючих, контролюючих та нормативних державно-управлінських впливів на об'єкти нацбезпеки³⁵.

Дослідник вказує, що під суб'єктами, які утворюють систему саме управління національною безпекою є посадові особи, органи державного управління, місцевого самоврядування, різноманітні державні інституції, діяльність яких прямо або опосередковано пов'язана із забезпеченням національної безпеки. До таких суб'єктів відносить Президента України; Верховну Раду України; Кабінет Міністрів України; Раду національної безпеки і оборони України; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; прокуратуру; місцеві адміністрації та органи самоврядування; вище керівництво Збройних сил України, спецслужб та інших військових формувань³⁶.

В. Горбулін та О. Литвиненко зазначають, що в наш час державна складова сектора безпеки України включає ланку стратегічного управління (Верховна Рада України, Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України) і виконавчу (служба внутрішньої безпеки – Служба безпеки України; розвідувальні органи – Службу зовнішньої розвідки України, Головне управління розвідки Міністерства оборони України, Управління розвідки Адміністрації Державної прикордонної служби України; поліцію – підрозділи Міністерства внутрішніх справ України; жандармерію – внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України та Управління державної охорони України, прикордонний контроль – Державну прикордонну службу України; сили оборони України – Збройні сили України, Державну спеціальну службу транспорту міністерства транспорту та зв'язку України, воєнізовані підрозділи Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та захисту населення від

---

³⁵ Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): Підручник. Київ: НАДУ, 2012. С. 257.

³⁶ Ситник. Г. П. Вказ. праця. С. 258-259.

наслідків Чорнобильської катастрофи, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України. Також, певним чином, до сектору безпеки належить Державний департамент з питань виконання покарань³⁷.

Таким чином, загалом сектор безпеки і оборони має чотири компоненти - сили безпеки, сили оборони, оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Закон України «Про національну безпеку» розкриває перелік суб'єктів, які складають сектор безпеки і оборони, хоча й робить це більш формально, адже з його положень незрозуміло, як необхідно відокремлювати сили безпеки та сили оборони, оскільки правоохоронні та розвідувальні органи згідно пп. 17–18 ч. 1 ст. 1 одночасно включені в обидві категорії.

Разом із тим, українські дослідники до системи управління національною безпекою відносять посадових осіб, органи державного управління, місцевого самоврядування, різноманітні державні інституції, діяльність яких прямо або опосередковано пов'язана із забезпеченням національної безпеки.

1.3. Принципи функціонування сектору безпеки і оборони України

Слово «принцип» у перекладі з латинського (principium) означає буквально основу, спочатку, керівну ідею, вихідне положення будь-якого явища (вчення, організації, діяльності). Ще римські автори звертали увагу, що «принцип є найважливіша частина всього» (principium est potissima pars cujuscunque rei)³⁸.

В свою чергу принципи права можна розуміти як вихідні (базові) нормативно-правові вимоги (імперативи, субімперативи), легально виражені в

---

³⁷ Саганюк Ф., Гуменюк В. Сектор безпеки України: інновація на вимогу часу. URL: <http://www.vu.mil.gov.ua/index.php?part=article&id=1189>

³⁸ *Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник / за ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. С. 19.*

законів та інших формах права, які забезпечують високу якість та ефективність правового регулювання суспільних відносин, різноманітних типів юридичної практики.

За своїми «витоками» принципи права представляють певні фундаментальні ідеї та ідеали, які сформульовані на основі наукового та практичного досвіду. У цьому плані разом із принципами правосвідомості є найважливішими компонентами юридичної ідеології.

На відміну від юридичних ідей (ідеалів), що становлять частини наукової та професійної правосвідомості, принципи права завжди виступають у вигляді загальнообов'язкових вимог та є найважливішими елементами системи права³⁹.

Разом з предметом та методом правового регулювання вони відіграють, таким чином, важливу системоутворюючу роль у системі права. Як би не називали їх у вітчизняній та зарубіжній літературі («нормативно-керівні положення», «вихідні правові засади», «норми-визнання», «норми-принципи», «справжні норми», «норми-стандарти», «правові аксіоми», «Процесуальні максими», «юридичні канони», «правові презумпції»), головний момент тут полягає в тому, що принципи права становлять один із центральних елементів змісту права, тобто їм притаманні багато рис, характерні для позитивного права в цілому: загальнообов'язковість, формальна визначеність, забезпеченість нормами державного та іншого впливу, системність, регулятивність та інші.

О. Скакун у своїх працях неодноразово наголошувала на тому, що принципами у праві є основоположні загальноприйняті норми, які виражають властивість права і мають вищу імперативну юридичну силу⁴⁰.

Дійсно принципи сектору безпеки і оборони України мають імперативну юридичну силу, подекуди і вищу, оскільки основні засади функціонування галузі публічної, громадської, національної і державної безпеки вказані у Конституції

---

³⁹ Єршов В. В. Основні загальнотеоретичні та цивільно-правові засади права. 2010. С. 26.

⁴⁰ Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. С. 258.

України. Потреба у встановленні принципів відповідного сектору у визначений законодавством України спосіб є аксіомою.

Водночас, розглядаючи галузеві тлумачення поняття «принцип», нами досліджено позицію К. Каковкіної, яка розглядає «принципи політики» та визначає їх як загальні керівні основи, що походять із вимог політики держави і пронизують усю діяльність органів та установ виконання кримінальних покарань⁴¹.

Інші автори вказують, що система принципів у праві охоплює загальні принципи права, принципи галузей права, які регулюють різні соціальні сфери буття у державі, а також принципи політики держави у різних галузях державного управління, зокрема і в галузі безпеки і оборони України⁴².

Отож, враховуючи викладеного вище, вбачається, що принципами сектору безпеки і оборони України є основоположні норми, які спрямовують діяльність інституту безпеки і оборони України, регламентовані у передбачений законодавством України спосіб, і забезпечують досягнення мети функціонування сектору безпеки і оборони України.

Законом України «Про національну безпеку України» визначається, що основними принципами, які визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони, є:

1) верховенство права, підзвітність, законність, прозорість і дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони та застосуванням сили;

---

⁴¹ Яковкіна Є. Н. Шпаргалка з кримінально-виконавчого права. URL: <http://lib.rus.ec/b/204798/read>.

⁴² Міхлін А.С., Пономарьов П.Г., Селіверстов В.І., Шмаров І.В. Кримінально-виконавче право: навч. для юрид. вишів. За ред. проф. В.І. Селіверстова. 2-ге вид. Москва: Юриспруденція, 2000. С. 105.

2) дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях із підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки;

3) розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони⁴³.

Вбачається, що такий підхід до визначення принципів державної політики у сфері національної безпеки і оборони є цілком логічним, адже може бути застосовано до всього сектору безпеки і оборони, котрий містить також забезпечення публічної, громадської, а також державної безпеки України, а не тільки національну безпеку як засадничу категорію.

Отож, перша категорія принципів, до яких віднесено, зокрема, загальноправові принципи (верховенство права, підзвітність, законність, прозорість і дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони та застосуванням сили), що регламентуються Конституцією та законами України, уможлиблює на базовому (фундаментальному) рівні забезпечення функціонування сектору безпеки і оборони України у тісному взаємозв'язку та у контексті основного завдання держави – забезпечення правами і свободами всіх людей і громадян.

Друга група принципів, відіграє найбільш значущу роль у розвитку всіх інституцій, які входять до сектору безпеки і оборони. Якщо йдеться про органи охорони публічного і громадського правопорядку, то слід підкреслити можливість запозичення найкращих міжнародних практик, керуючись таким принципом, який виступає запобіжником регресу процесів стабільного розвитку. Під час застосування відповідних принципів до функціонування Збройних Сил України, а також до суміжних органів влади (військової розвідки та інших) участь

---

⁴³ Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

в інтересах України у міжнародних зусиллях із підтримання миру і безпеки та у міждержавних системах гарантує поінформованість про реальний стан загроз для національної і державної безпеки, що в разі ефективного реагування позитивно відобразиться на функціонуванні інституту прав і свобод людини та громадянина.

Третій принцип, суто галузевий – це принцип розвитку, що формує статус сектору безпеки і оборони як ефективного механізму захисту прав і свобод людини та громадянина. Зокрема, цей принцип через задіяння належних адміністративних і правових інструментів уможливорює динамічний, стабільний і цілеспрямований розвиток сектору безпеки і оборони завдяки оцінці ризиків (як зовнішніх, так і внутрішніх) для держави, застосуванню стратегічного та галузевого планування у секторі безпеки і оборони України.

В науковій думці дослідники пропонують до зазначених принципів додати декілька інших важливих принципів, серед яких, насамперед, принцип забезпечення інтересів держави, а саме, державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, недопущення втручання у внутрішні справи України, сталого розвитку. Зазначений пріоритет обумовлений тим, що дотримання інтересів держави є важливими для забезпечення безпеки держави, і, як наслідок, її громадян.

Принцип добровільної участі громадян у формуванні та забезпеченні державної безпеки. Одним із суб'єктів сектору безпеки виступають громадяни та громадські об'єднання, однак принцип участь громадян у забезпеченні безпеки держави не закріплений на законодавчому рівні, тому вважаємо закріплення зазначеного принципу важливим.

Принцип урахування європейських стандартів, оскільки Україна є кандидатом на вступ до Європейського Союзу, а сам вступ залежить, зокрема, і від приведення правового регулювання у відповідність до європейських стандартів.

Стосовно останнього запропонованого принципу, то у своїй дисертації С. Пономарьов зазначає, що удосконалення адміністративно-правового забезпечення функціонування сектору безпеки та оборони з урахуванням європейських стандартів ускладнюється застарілими підходами щодо визначення принципів організації та діяльності відповідних суб'єктів. Уся сукупність нормативно-правових актів, якими врегульована діяльність сектору безпеки та оборони, як і окремі закони, узагальнюють функціонування певних напрямів забезпечення безпеки та оборони, регулюють діяльність як цілісних систем, так і підсистем у тій чи іншій сфері сектору безпеки⁴⁴.

Описане підтверджує необхідність закріплення принципу урахування європейських стандартів при формуванні правового регулювання сектору безпеки нашої держави.

Щодо принципів, закріплених у Стратегії воєнної безпеки, то при формуванні та реалізації державної політики у воєнній сфері є важливим враховувати принцип оборонної достатності, яким передбачене фінансування та підтримання оборонного потенціалу держави на рівні, який достатній для надання відсічі і стримування збройної агресії проти України, з урахуванням поточного стану і перспектив розвитку безпекового середовища у світі та регіоні довкола України⁴⁵.

Цей принцип набув ще важливішого значення після початку повномасштабного вторгнення російської федерації до України, оскільки з лютого 2022 року потреба фінансування та підтримання оборонного потенціалу

---

⁴⁴ Пономарьов С. П. Адміністративно-проавове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України : дис. докт. юр. наук : 12.00.07. Дніпро, 2018. С.

⁴⁵ Цибульник Н. Ю. Сучасна генеза адміністративно-правового регулювання сектору безпеки України: децентралізація влади та міжнародний досвід. Право та інновації. 2021. № 2 (34). URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/3601f278-b04b-4829-97ad-a05741d3f0d7/content>

значно зросла. При цьому, ця потреба настільки зросла, що без міжнародної підтримки підтримання оборонного потенціалу стало б майже неможливим.

Враховуючи викладене, вбачається за необхідне розширити принцип оборонної достатності, додавши до нього міжнародну співпрацю та взаємодію для забезпечення та підтримання оборонного потенціалу держави.

Повномасштабна військова агресія росії проти України стала значним викликом для нашої держави в багатьох сферах, однак, особливо в секторі безпеки. Саме тому постала необхідність перегляду та оновлення багатьох принципів та моделей управління цим сектором.

Важливо звернути увагу на принцип субсидіарності для фінансування кожного елемента в структурі сектору безпеки в межах фінансування обласних державних адміністрації та місцевого самоврядування. Саме цей принцип дозволяє оперативно фінансувати ті елементи сектору безпеки, які в певний момент потребують фінансування.

Принцип раціональності в захисті національних інтересів має вирішальне значення, оскільки забезпечення національних інтересів є одним із пріоритетних та ключових завдань держави, особливо в період воєнного стану. З огляду на те, що наразі одним з ключових завдань для нашої держави є відновлення територіальної цілісності, а також попередження можливих військових вторгнень у майбутньому.

З огляду на наведене вважаємо за доцільне погодитися з С. Мельником, який виокремлює принцип оборонної достатності. Цей принцип полягає в створенні спеціальних можливостей та забезпечення такого стану Збройних Сил України, який дозволить оперативно відвертати потенційну збройну агресію, не звертаючись при цьому до масштабних наступальних дій⁴⁶.

---

⁴⁶ Мельник С. М. Адміністративно-правові засади організації і функціонування суб'єктів військового управління у системі забезпечення національної безпеки та оборони України. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. 2020. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/15313/2/aref-Melnyk.pdf>

Описаний вище принцип, на нашу думку, є тісно пов'язаним із принципом пріоритетності у розвитку потужного оборонно-промислового комплексу за рахунок замкнутого циклу виробництва. Цей принцип є дуже важливим для забезпечення безпеки держави та відвернення потенційних загроз, оскільки саме потужний оборонно-промисловий комплекс є важливим стримуючим фактором від будь-яких зазіхань на територіальну цілісність держави. Зазначений принцип успішно реалізовується в Ізраїлі, а тому є доцільним врахувати такий міжнародний досвід і в Україні.

Таким чином, чинним законодавством окреслені принципи, які визначають загальні керівні засади функціонування сектору безпеки і оборони України, спрямованого на забезпечення національної безпеки та захисту інтересів країни. Проте слід погодитися з вітчизняними дослідниками, що в умовах повномасштабного вторгнення росії та прагнення приєднання України до ЄС та НАТО ці принципи мають бути доповнені та оновлені.

Висновки до Розділу I

З'ясування теоретико-правових засад дослідження сектору безпеки і оборони України в рамках першого розділу кваліфікаційної роботи дозволило підсумувати наступне.

1. Оскільки поняття «сектор безпеки і оборони України» не є усталеним терміном, тому ще не сформовано чітких традицій його вживання. Проте він входить у державотворчу практику України та на даний момент є утворенням, яке покликане повною мірою замінити собою термін «воєнна організація».

Легальне визначення та підходи до визначень, які пропонує сучасна наука дозволяють визначити сектор безпеки і оборони України - як складову частини системи національної безпеки країни, яка включає в себе військові, правоохоронні та інші структури, призначені для забезпечення обороноздатності країни та забезпечення національної безпеки в цілому.

Правове регулювання сектора безпеки і оборони України, як і будь-якого інституту, здійснюється значним масовим нормативно-правових актів, які регулюють відносини в цій сфері, формуючи державну політику безпекового сектора та забезпечуючи її реалізацію. В сучасних умовах сформована законодавча база, яка налічує досить велику кількість документів, включаючи Основний закон держави – Конституцію України, закони, підзаконні акти, державні програми, стратегії тощо.

2. Сектор безпеки і оборони включає в себе чотири компоненти - сили безпеки, сили оборони, оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Закон України «Про національну безпеку» розкриває перелік суб'єктів, які складають сектор безпеки і оборони, хоча й робить це більш формально, адже з його положень незрозуміло, як необхідно відокремлювати сили безпеки та сили оборони, оскільки правоохоронні та розвідувальні органи згідно пп. 17–18 ч. 1 ст. 1 одночасно включені в обидві категорії.

Разом із тим, українські дослідники до системи управління національною безпекою відносять посадових осіб, органи державного управління, місцевого самоврядування, різноманітні державні інституції, діяльність яких прямо або опосередковано пов'язана із забезпеченням національної безпеки.

3. Чинним законодавством окреслені принципи, які визначають загальні керівні засади функціонування сектору безпеки і оборони України, спрямованого на забезпечення національної безпеки та захисту інтересів країни. Проте слід погодитися з вітчизняними дослідниками, що в умовах повномасштабного вторгнення росії та прагнення приєднання України до ЄС та НАТО ці принципи мають бути доповнені та оновлені, зокрема такими як оборонної достатності, субсидіарності для фінансування кожного елемента в структурі сектору безпеки, раціональності в захисті національних інтересів.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО СТАНУ РЕФОРМУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ ЄС

2.1. Стандарти ЄС щодо правового регулювання сектору безпеки і оборони

Після закінчення холодної війни, у зв'язку зі змінами в архітектурі безпеки, Європейський Союз визнав, що проект європейського будівництва не може бути вичерпним без ефективної зовнішньої політики та оборони. Таким чином, з середини 1990-х років, ЄС зробив важливі кроки з розробки спільної зовнішньої політики та безпеки, щоб взяти на себе більш послідовну роль на міжнародній арені, і, щоб мати змогу впоратися із можливими кризами. Для того, щоб бути в змозі протистояти майбутнім викликам, ЄС визнав необхідність інституціоналізації Європейської політики безпеки і оборони (далі по тексту – ЄПБО), створення постійної військової архітектури та сили швидкого реагування. Перетворення ЄПБО на СПБО (Спільна політика безпеки і оборони) було формалізовано Лісабонським договором, який зберігає її міжурядовий характер і принцип одностайності і спрямована на розвиток цивільного та військового потенціалу ЄС для врегулювання криз та запобігання конфліктам на міжнародному рівні.

Слід наголосити, що Маастрихтський договір (1992) став першим договором, що включав положення про відповідальність ЄС за безпеку та можливість створення спільної політики оборони. Цей договір знаний ще як Договір про Європейський Союз повністю включає поняття безпеки і дає першу згадку про цілі ЄС в галузі оборони. Стаття Ж.4 розділу V визначає, що «Загальна зовнішня політика та безпекова політика повинна включати всі питання, пов'язані з безпекою Союзу, включаючи можливе оформлення в подальшому

загальної оборонної політики, яка могла б призвести з часом до створення спільних сил оборони»⁴⁷.

У цьому сенсі «Союз просить Західноєвропейський союз (ЗЕС), який є невід’ємною частиною розвитку Союзу, розробляти та приймати рішення, які мають оборонне значення. Рада, за погодженням із установами ЗЕС, приймає необхідні практичні домовленості»⁴⁸. Важливо також відзначити, що Маастрихтський договір проводить чітку різницю між зовнішньою політикою та політикою безпеки, або військовими та оборонними діями, які підпадають під дію ЗЕС.

Цілями Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП), є: «1) захист спільних цінностей, основних інтересів та незалежності Союзу; 2) зміцнення безпеки Союзу та держав-членів у всіх сенсах; 3) підтримання миру та зміцнення міжнародної безпеки в відповідно до принципів Статуту Організації Об’єднаних Націй, а також з принципами Гельсінського Заключного акту та Паризької Хартії; 4) сприяння розвитку міжнародного співробітництва; 5) розвиток та зміцнення демократії та верховенства права, а також повага до прав людини та основних свобод»⁴⁹.

Для досягнення цих цілей Договором про Європейський Союз закріплено визначення двох інструментів СЗБП: 1) «позицій спільних дій», що означає, що держави-члени співпрацюватимуть у межах мобілізації ресурсів будь-якого роду задля досягнення конкретних цілей, поставлених Радою з урахуванням плану, встановленого Європейською радою, та «загальних позицій», що вимагають, щоб держави-члени домовлялися про спільну політичну позицію і просували її як ЄС.

---

⁴⁷ Council of the European Communities, Commission of the European Communities, Treaty on European Union (The Maastricht Treaty), signed in Maastricht, 7 February 1992”, Brussels Luxembourg. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>

⁴⁸ Там само.

⁴⁹ Там само.

Щодо прийняття рішень, співробітництво держав досягається шляхом консенсусу та одностайності.

Маастрихтські угоди не змогли чітко сформулювати принципи та напрями СЗБП Євросоюзу, а скоріше встановили механізми узгодження зовнішніх політичних курсів країн-учасниць ЄС. Незважаючи на значну гнучкість положень ДЄС в галузі СЗБП (різні темпи інтеграції для членів ЄС у військово-політичній сфері), він все ж певною мірою обмежує суверенітет країн-учасниць. Також зберігся певний дисбаланс між різними напрямками СЗБП. Якщо галузь безпеки набула значного розвитку в ДЄС, то питання оборони на даному етапі були винесені за межі СЗБП. Наголошувалося, що формування спільної оборони – справа майбутнього. Творці ДЄС розглядали безпекову політику як перехідний етап до формування спільної оборонної політики⁵⁰.

Зауважимо, що 2 жовтня 1997 року було підписано, а в березні 1999 року ратифіковано Амстердамський договір, який, хоч і привніс зміни механізмів Союзу для більш ефективних дій у галузі зовнішньої політики, мало що змінив у сфері спільної політики оборони.

Прийняття Європейської стратегії безпеки (ЄСБ) в Європейській Раді в грудні 2003 року стало першою спробою Європейського Союзу створити глобальний стратегічний документ, який міг би зрівнятися з американською Стратегією національної безпеки або іншими національними документами або стратегічними оглядами⁵¹. За винятком Стратегічної концепції НАТО, він є єдиним прикладом регіонального або міжнародного інституту, амбітним документом, що формулює загальну стратегічну основу, що поєднує оцінку ситуації у плані безпеки та загальне бачення своєї міжнародної ролі.

---

⁵⁰ Юраков М. В. Європейська безпека: проблеми та тенденції. *Теорії та проблеми політичних досліджень*, № 4, 2014. С. 33.

⁵¹ Heisbourg F. The «European Security Strategy» is not a Security Strategy / A European Way of War, St. Everts et al. (eds.). L.: Centre for European Reform, 2004. p. 27-39.

Таким чином, він виходить за межі вже існуючих регіональних документів політики ЄС. Складання в 2003 концепції, під назвою Безпечна Європа у найкращому світі, пройшло у дуже конкретному контексті. Вона являє собою короткий 15-сторінковий документ з детальним описом безпеки, що охоплює глобальні виклики і п'ять конкретних поперечних загроз (тероризм, поширення зброї масового знищення, регіональні конфлікти, крах держави та організована злочинність), а також три стратегічні цілі ЄС (усунення загрози, безпечне сусідство та сприяння ефективної багатосторонності). У ньому також перераховані партнери (Сполучені Штати, Росія та держави, що розвиваються в Азії, Африці та Латинській Америці).

Незважаючи на те, що концепція була сприйнята як перша та вдала спроба ЄС виробити «стратегію безпеки», багато експертів та аналітики критикували її за широке охоплення та невизначений характер. Відсутність чіткого визначення пріоритетів та обмеженого введення щодо реалізації поставлених завдань розглядалися від початку як її основні недоліки⁵².

2008 року почався з амбітної спроби розробити нову версію і зрештою було представлено доповідь про стратегію європейської безпеки, яка не виправдала своїх початкових амбіцій. Він не оцінив успіхи та ефективність зовнішньої ЄС у безпеці. Незважаючи на деякі значущі доповнення до документа 2003 року, наприклад, щодо кібербезпеки, пандемій або зміни клімату, загальний баланс документа не змінено докорінно. Включення нових держав-членів, здається, ще більше ускладнює тендітну рівновагу між національними позиціями і тим самим посилює враження документа щодо опису навколишнього середовища та переліку загальних принципів, а не стратегічного документа з чіткими пріоритетами та набором точних заходів для здійснення.

---

⁵² Messner D., Why Europe needs a global strategy. URL: <http://www.euractiv.com /section/global-europe/opinion/why-europe-needs-a-global-strategy/>

Загалом уточнена у 2009 році резолюцією Європейського Парламенту Стратегія, на сьогодні визначає такі основні загрози стратегічним інтересам Європи: тероризм; розповсюдження зброї масового ураження; регіональні конфлікти; неспроможні держави (failed states); організована злочинність; кібернетичні загрози; піратство.

Лісабонський договір⁵³ трансформував інститути ЄС у глибину, що дозволило створити та розвинути Європейську службу зовнішніх справ (ЄСЗС), значно покращуючи здатність ЄС встановлювати та проводити зовнішню політику.

Загалом створення ЄСЗС має два основні наслідки з погляду СПБО. З одного боку, з появою Європейської Служби змінюється організаційна структура та процедура ухвалення рішень з питань, у тому числі СПБО. З іншого боку, Європейська служба зовнішньополітичної діяльності разом із Верховним представником Союзу із закордонних справ та політики безпеки можуть створити структуру, в рамках якої ЄС може досягти більше єдності та стратегічної узгодженості. Тісна співпраця між Верховним представником та ЄСВС дозволить надати посольський статус інституційним рамкам ЄС.

Ще однією зміною, викликаною Лісабонським договором, є запровадження механізму постійного структурованого співробітництва (ст. 28Е), призначеного для того, щоб усі держави-члени розробили військовий потенціал. Таким чином, держави співпрацюватимуть шляхом об'єднання та гармонізації ресурсів безпеки та оборони.

Крім того, Договір забезпечив правову основу функціонування Європейського оборонного агентства як організації Ради ЄС, заснованої у 2004 році відповідно до статті I.41.3 та під керівництвом Ради з метою покращення

---

⁵³ Treaty of Lisbon, signed on 13 December 2007, TITLE V, Area of freedom, security and justice, Official Journal C 326, 26/10/2012 P. 0001 – 0390. - URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012E/TXT> .

європейських оборонних можливостей, для підтримки ЄПБО та операцій із регулювання криз.

Відповідно до статті 45, Лісабонський Договір встановлює завдання Європейського оборонного агентства в період його дії такі, як: «а) сприяти визначенню цілей військових потенціалів держав-членів та оцінці дотримання зобов'язань, прийнятих на себе державами-членами щодо потенціалів; б) сприяти гармонізації оперативних потреб та прийняттю дієвих та сумісних один з одним методів придбання; та управління спеціальними програмами співробітництва; д) підтримувати дослідження в галузі оборонної технології, координувати та планувати спільні дослідницькі заходи, а також розробку технічних рішень, що відповідають майбутнім оперативним потребам; для зміцнення індустріальної та технологічної основи оборонного сектора і підвищення ефективності військових витрат» (в Статті 28. Пункт Д. д. 1). Лісабонського договору, с.34-35)⁵⁴.

Юридичне визнання Європейського оборонного агентства в Лісабонському договорі (в Статті 28. Пункт Д. Лісабонського договору, с.36-37)⁵⁵ було зроблено для того, щоб оцінити дотримання зобов'язань, прийнятих на себе державами-членами в рамках Постійного структурованого співробітництва та забезпечити розвиток оперативних можливостей ЄС.

Два інших важливих нововведення запроваджуються Лісабонським договором, а саме: положення про взаємну оборону та положення про солідарність. Пункт взаємного захисту посиляється на той факт, що якщо будь-яка держава-член є жертвою збройної агресії без шкоди для нейтралітету держав або для відносин з НАТО, держави-члени візьмуть на себе зобов'язання запропонувати їй допомогу. Пункт Солідарність є новим механізмом допомоги, якщо будь-яка держава-член є об'єктом терористичного нападу або стихійного

---

⁵⁴ Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. Official Journal of the European Union. 2010/C 83// Protocol (no 10) on permanent structured cooperation established by article 42 of the Treaty on European Union. 408 p.

⁵⁵ Там само.

лиха. Однак, це має політичні та символічні наслідки, але так і не створює належної системи оборони ЄС лише збільшує солідарність між державами-членами. Обов'язок надавати допомогу явно підпадає під відповідальність держав-членів, а не Союзу.

У червні 2016 р. Верховний представник ЄС із закордонних справ представила нову Глобальну стратегію із зовнішньої політики та політики безпеки ЄС під назвою «Загальне бачення, спільні дії: сильніша Європа» (Глобальна стратегія ЄС)⁵⁶.

У Глобальній стратегії ЄС визначено спільні інтереси, що лежать в основі зовнішньої політики ЄС: мир та безпека, процвітання, демократія та заснований на правилах світовий порядок. Одним із пріоритетних напрямків зовнішніх зв'язків є забезпечення безпеки. ЄС зосередить зусилля на обороні, боротьбі з тероризмом, кібербезпекою, енергетиці та стратегічних комунікаціях. У Глобальній стратегії ЄС зазначено, що в той час як НАТО існує для захисту своїх членів, більшість яких перебуває в Європі, і залишається головною структурою колективної оборони, європейці повинні бути краще оснащені та організовані, щоб робити вагомий внесок у ці колективні зусилля, а також діяти автономно, якщо і коли це необхідно.

ЄС зміцнюватиме співпрацю з НАТО на основі взаємодоповнюваності та автономності обох сторін при ухваленні рішень. Водночас підкреслено, що країни-члени ЄС потребують технологічних та промислових засобів для досягнення та підтримки того потенціалу, який лежить в основі їхньої здатності діяти автономно.

Для реалізації Глобальної стратегії ЄС прийнято всеосяжний пакет заходів у сфері безпеки та оборони, спрямований на зміцнення безпеки ЄС. Пакет заходів

---

⁵⁶ Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, June 2016. URL: http://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf

складається із трьох основних елементів. Першим елементом є нові політичні цілі. Верховний представник ЄС із закордонних справ представила План реалізації Глобальної стратегії у сфері безпеки та оборони країнам-членам на засіданні Ради 14 листопада 2016 р.⁵⁷

У документі приділяється увага трьом пріоритетам: ефективного реагування на кризи; зміцнення потенціалу партнерів; зміцнення ЄС та захист європейських громадян. Особливо наголошується, що ЄС продовжуватиме тісно співпрацювати зі своїми партнерами, особливо з ООН та НАТО. НАТО залишається основою колективної оборони для тих держав, які є членами НАТО.

Водночас зазначено, що стратегічна автономія Європи передбачає здатність діяти та співпрацювати з міжнародними та регіональними партнерами скрізь, де це можливо, і водночас діяти автономно, коли та де це необхідно. Для досягнення зазначених у документі цілей міністри також домовилися про низку заходів щодо зміцнення цивільних та військових потенціалів, а також про структури та інструменти ЄС у сфері безпеки та оборони.

Так, було зазначено необхідність встановити, передбачений ст. 42 (6) Договору про ЄС 1992 р., механізм постійного організованого співробітництва з метою виконання максимально складних місій, відкриваючи цим перспективу для глибшого співробітництва у питаннях оборони.

11 грудня 2017 р. рішенням Ради 2017/2315 було встановлено постійну організовану співпрацю (PESCO). Основна мета полягає в тому, щоб спільно досягти узгодженого повного спектру оборонних можливостей, доступних державам-членам для національних та багатонаціональних (ЄС, НАТО, ООН тощо) місій та операцій.

---

⁵⁷ Implementation Plan on Security and Defence // Council of the European Union, 14 November 2016. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16.pdf

До ініціативи вирішили приєднатися практично всі країни ЄС, окрім Данії та Мальти. Держави-учасниці взяли на себе 20 зобов'язань (підвищення оборонних бюджетів, збільшення видатків на нове озброєння та обладнання та ін.) та зобов'язання участі у спільних проектах, які становлять практичну частину PESCO. Проекти PESCO двох типів: спільні навчання та підвищення операційної готовності, а також створення нових зразків озброєнь та техніки. На новий рівень співробітництво вийшло з 2021 року, коли повноцінно запрацював Європейський оборонний фонд⁵⁸.

Звернемо увагу і на інші важливі ініціативи. Так, PADR – ініціатива в рамках EDF, реалізована Європейським оборонним агентством (European Defence Agency – EDA), метою якої є поглиблення співпраці, розвиток необхідних технологій та посилення позицій ОПК ЄС у цілому. Крім того, ця програма є механізмом для перевірки можливостей держав ЄС з кооперації у сфері ОПК. У PADR починаючи з 2017 р. виділялися кошти на різні дослідження, включаючи «Домінування в електромагнітному спектрі» (Electromagnetic Spectrum Dominance), «Кидаючи виклик майбутньому» (Challenging the future), «Нові правила гри» (Emerging Game-changers) та "Беспілотні системи" (Unmanned Systems)⁵⁹.

EDIDP – програма ЄС у сфері промислового виробництва для підтримки підприємств ОПК, поліпшення їх конкурентоспроможності та можливостей з розвитку інновацій у сфері оборони та безпеки. Основний напрямок – співфінансування спільної розробки продукції військового призначення та технологій. Щороку визначається коло проектів для фінансування: наприклад, у 2019 р. такими проектами стали «Беспілотна наземна система багатоцільового

---

⁵⁸ PESCO. Member states driven. URL: <https://pesco.europa.eu/>

⁵⁹ Preparatory Action on Defence Research // European Commission. URL: https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/other_eu_prog/other/pppa/wp-call/pa-call-document-padr-fss-19-call-text_en.pdf

призначення» (Multipurpose unmanned ground system) та «Перспективна військово-морська платформа та пов'язані технології» (Future naval platforms and related technologies). Програма реалізується безпосередньо Європейською комісією.

Другим елементом стали заходи щодо зміцнення обороноздатності ЄС. 30 листопада 2016 р. Європейською Комісією було затверджено План дій у сфері європейської оборони. У документі вказано заходи щодо посилення конкурентоспроможності військово-промислового комплексу ЄС. Планом передбачається створення Європейського оборонного фонду. Він сприятиме співпраці у сфері оборони між компаніями та країнами ЄС для стимулювання інновацій та розробки новітніх стратегічних оборонних потенціалів та технологій. Європейський оборонний фонд має стати ключовим фактором, що сприятиме майбутньому європейської оборони. Європейський оборонний фонд підтримуватиме конкурентоспроможність європейської оборонної промисловості. У червні 2018 р. Комісія запропонувала виділити до фонду 13 млрд євро на 2021-2027 роки. Він спрямований на підтримку конкурентоспроможних спільних оборонних проектів протягом усього циклу досліджень та розробок⁶⁰.

Третім елементом є заходи у розвиток Спільної декларації ЄС-НАТО. 6 липня 2016 року лідерами ЄС та Генеральним секретарем НАТО було підписано Спільну декларацію ЄС-НАТО⁶¹. У Спільній декларації зазначено, що партнерство здійснюватиметься на кшталт взаємної відкритості та з дотриманням автономії. У документі зазначено, що через спільні виклики ЄС та НАТО мають активізувати спільні зусилля.

---

⁶⁰ European Defence Fund // European Commission. URL: https://ec.europa.eu/growth/sectors/defence/european-defence-fund_en

⁶¹ Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization, 08 July 2016 // NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm

Для досягнення цієї мети ЄС та НАТО зміцнюватимуть здатність протистояти гібридним загрозам; розширювати оперативне співробітництво; розвивати взаємодоповнюючі та забезпечуючі взаємодії оборонні потенціали країн-членів ЄС та союзників НАТО, а також багатосторонні проекти; сприяти розвитку більш потужної оборонної промисловості та оборонних досліджень; активізувати координацію у питаннях навчань; нарощувати обороноздатність та здатність забезпечувати безпеку та зміцнювати стійкість партнерів на сході та на півдні через конкретні проекти у різних галузях.

У липні 2020 року Європейська Комісія ухвалила нову Стратегію безпекового союзу ЄС на період 2020- 2025рр. У цьому документі детально розписані орієнтири винятково у сфері «цивільної» безпеки і саме всередині ЄС. А СПБО в документі згадується лише один раз у загальному розумінні того, що безпекова ситуація всередині ЄС залежить від безпекової ситуації у країнах по сусідству з ЄС.

Таким чином, з усього наведеного вище вбачається, що ЄС в своїх документах поступово заклав основи для сильнішої європейської оборонної політики. Більшість країн-членів Європейського Союзу є учасниками Північно-Атлантичного альянсу (НАТО), тому військові та оборонні стандарти НАТО є орієнтиром для ЄС, який, водночас, посилюючи військову інтеграцію, прагне підтримати певну автономію від НАТО, але у разі необхідності готовий посилити Альянс. Прийняття Європейського плану дій у галузі оборони, заснування Європейського оборонного фонду та постійного структурованого співробітництва свідчить про те, що в ЄС приділяють у увагу інноваціям та розвитку оборонного потенціалу. Актуальним і проблемним питанням, яке неодноразово піднімалося в ЄС стало створення єдиної європейської армії для запобігання та врегулювання конфліктів. Проте все ж попри декларації намірів і потенційні можливості набуття властивостей повноцінного оборонного союзу, ЄС поки що залишається переважно цивільно-безпековим союзом.

2.2. Напрямки реформування організаційних структур сил безпеки та оборони

Українські дослідники слушно наголошують на тому, що важливою складовою частиною в реформуванні сектору безпеки й оборони будь-якої країни є її спроможність будувати спільний з іншими державами безпековий простір. Це питання актуальне для України, одним із пріоритетів національних інтересів якої визначено інтеграцію до європейського політичного, економічного, правового простору та до євроатлантичного безпекового простору⁶².

В. Кущенко зауважує, що XXI століття – це час нових трансформаційних процесів і глобалізації, які супроводжуються зміною геополітичних конфігурацій. На тлі зовнішніх загроз, наприклад застосування зброї масового знищення, численних епідемій, міжнародного тероризму та транснаціональної організованої злочинності, піратства й нелегальної міграції, починають відбуватися також зміни в міжнародній безпеці (інформаційній, енергетичній, екологічній, фінансовій тощо). Поглиблення взаємовідносин із міжнародними організаціями у сфері забезпечення міжнародної безпеки, поєднання інформаційних технологій та транснаціональних процесів, створення державних і міждержавних баз даних та поліпшення обміну інформацією між різними міжнародними організаціями повинні протистояти різним проявам підриву безпеки України⁶³.

Україна виявила намір розбудувати відносини з ЄС на принципах інтеграції ще у 1993 р., коли було заявлено про власні євроінтеграційні прагнення

---

⁶² Геть В. Ф. Взаємодія національних спецслужб: досвід країн Європи. *Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 24 листопада 2017 р. Київ, 2017. С. 107-108.

⁶³ Кущенко В. О. Національна безпека України в сучасних умовах євроінтеграції. *Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 24 листопада 2017 р. Київ, 2017. С. 248-249.

в Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. «Про основні напрями зовнішньої політики України»: «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах, а також інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, здійснення якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації»⁶⁴.

У 1994 р. ЄС уклав з Україною Угоду про партнерство та співробітництво, з метою створення рамок для політичного діалогу, підтримка у становленні стабільних демократичних структур і розвитку економіки, супроводження переходу до ринкової економіки та сприяння торгівлі й інвестиціям.

Ця угода стала першим договором між ЄС і Україною, вона мала наблизити Україну до ЄС. Слід зазначити, що донедавна в історії розвитку України питання безпеки й оборони не були пріоритетним напрямом діяльності держави. Реформування Збройних сил України передбачало лише їх скорочення і фактичне знищення, а не формування оптимальної структури. Пріоритетність розвитку Збройних сил України постала лише після військової агресії російської федерації у Криму та на сході нашої країни.

Проте відновити обороноздатність держави в короткий строк неможливо, бо це довготривалий процес, що потребує значних капіталовкладень. Проте як слушно наголошують українські дослідники, що потрібно розуміти, що військова безпека й оборона може бути підсилена за умови участі в міжнародних організаціях колективної безпеки⁶⁵.

---

⁶⁴ Про основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України від 2 лип. 1993 р. № 3360-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>

⁶⁵ Пошедін О. І. Военна безпека України в контексті співробітництва з Європейським Союзом. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2014. № 3. С. 54.

Отож, курс євроінтеграції України у сфері політики безпеки і оборони розпочався з підписання 13 червня 2005 р. у Угоди між ЄС і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях ЄС із врегулювання криз, що ратифіковано Законом України від 6 березня 2008 р. № 137-VI. У цій угоді визначено порядок ухвалення рішення та загальні умови участі України в операціях ЄС із врегулювання криз як цивільними, так і військовими засобами. Заплановано визначати загальну схему участі, а не окремо для кожної відповідної операції⁶⁶.

Політика України щодо розбудови відносин з ЄС почала впроваджуватися на основі Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». «Однією з основоположних засад зовнішньої політики України є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС»⁶⁷.

Після підписання та ратифікації у 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відносини сторін почали вибудовуватися в новому форматі політичної асоціації та економічної інтеграції. Україна розглядає укладення цієї угоди як черговий крок на шляху до досягнення кінцевої мети європейської інтеграції – набуття повноправного членства України в ЄС. За Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованою Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, сторони посилюють практичне співробітництво з попередження конфліктів та у сфері антикризового управління, зокрема з метою збільшити участь України у цивільних та військових

---

⁶⁶ Про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз : угода між Європейським Союзом і Україною від 13 черв. 2005 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_648

⁶⁷ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2411-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>

операціях ЄС з подолання кризових ситуацій, а також у відповідних навчаннях і тренуваннях⁶⁸.

Зокрема, другий розділ угоди «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики» безпосередньо торкається питань безпеки. У статті 4 Цілі політичного діалогу йдеться про те, що в усіх сферах, що становлять взаємний інтерес, має розвиватися та зміцнюватися політичний діалог задля поступової конвергенції із зовнішніх питань та питань безпеки для глибшого залучення України до Європейської зони безпеки.

Цілями політичного діалогу визначено: «(а) поглиблення політичної асоціації та зміцнення політико-безпекової конвергенції та ефективності; (б) сприяння міжнародній стабільності та безпеці на основі ефективної багатосторонності; (в) посилення співробітництва та діалогу з питань міжнародної безпеки та антикризового управління, зокрема з метою реагування на глобальні й регіональні виклики та основні загрози; (г) пришвидшення зорієнтованого на результат та практичного співробітництва для досягнення миру, безпеки й стабільності на Європейському континенті; (д) зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та доброго врядування, прав людини та основоположних свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і поваги до різноманітності, а також внесок у консолідацію внутрішніх політичних реформ; (е) розвиток діалогу та поглиблення співробітництва у сфері безпеки та оборони;

---

⁶⁸ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014. Ратифікована 16.09.2014 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

(е) сприяння принципам незалежності, суверенітету, територіальної цілісності й непорушності кордонів»⁶⁹.

У сьомій статті Угоди є принципове положення про те, що співробітництво ґрунтуватиметься на спільних цінностях і спільних інтересах та спрямовуватиметься на посилення політичної конвергенції й ефективності, сприяння спільному політичному плануванню. Україна, ЄС та держави-члени підтвердили свою відданість принципам поваги до незалежності, суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів, як це визначено у Статуті ООН та Гельсінському заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року, а також поширюють ці принципи у двосторонніх та багатосторонніх відносинах.

Україна та Європейське оборонне агентство встановлюють тісні контакти для обговорення питань, пов'язаних з удосконаленням військових спроможностей, зокрема питань технічного характеру.

Україна та ЄС підтверджують важливість спільного управління міграційними потоками між їхніми територіями та надалі розвиватимуть всеохоплюючий діалог щодо всіх питань у сфері міграції, зокрема легальної та нелегальної міграції, незаконного переправлення осіб через державний кордон та торгівлі людьми, а також включення проблемних питань у сфері міграції до національних стратегій економічного та соціального розвитку регіонів, звідки походять мігранти. Такий діалог ґрунтується на основоположних принципах солідарності, взаємної довіри, спільної відповідальності та партнерства.

Згідно з відповідним законодавством ЄС та чинним національним законодавством, співробітництво має зосереджуватись на: (а) подоланні причин

---

⁶⁹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014. Ратифікована 16.09.2014 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

виникнення міграції, активно використовуючи можливості співробітництва у цій сфері з третіми країнами та в рамках міжнародних форумів; (б) спільному запровадженні ефективної та превентивної політики щодо боротьби з нелегальною міграцією, незаконним переправленням нелегальних мігрантів через державний кордон та торгівлею людьми, у тому числі щодо методів боротьби з організованими злочинними групами, що здійснюють незаконне переправлення нелегальних мігрантів через державний кордон та торгівлю людьми, а також захисту жертв таких злочинів; (в) запровадженні всеохоплюючого діалогу з питань притулку, зокрема стосовно практичних аспектів реалізації Конвенції ООН про статус біженців 1951 року, Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та інших відповідних міжнародних документів, а також шляхом забезпечення поваги принципу «невислання»; (г) правилах щодо доступу, забезпечення прав та статусу осіб, яким надано доступ, гідному поводженні та інтеграції іноземців, які проживають на законних підставах; (г) подальшому розвитку оперативних заходів у сфері управління кордонами. Угода про асоціацію передбачає співробітництво з метою попередження та запобігання актам тероризму згідно з міжнародним правом щодо захисту прав людини, біженців та гуманітарним правом, а також відповідними нормативними та підзаконними актами України та країн ЄС⁷⁰.

Угода про асоціацію між Україною і Європейським Союзом спрямована на сприяння поступовій гармонізації зовнішньої політики, політики безпеки й оборони України з відповідними політиками ЄС на двосторонньому, регіональному і багатосторонньому рівнях. До них належать питання Спільної зовнішньої і безпекової політики (CFSP) та Спільної політики з безпеки й оборони (CSDP). CFSP охоплює цілі й питання, що становлять стратегічний

---

⁷⁰ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014. Ратифікована 16.09.2014 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

інтерес для ЄС, спільні дії і позиції, схвалені Європейським Союзом, а також процедури реалізації цих дій і позицій.

У 2014 році ступінь узгодженості політики України з положеннями CFSP сягнув 73%. CSDP охоплює широке коло завдань, включаючи гуманітарні завдання, запобігання конфліктам, операції із роззброєння і миротворчі операції, розгортання бойових підрозділів для врегулювання криз, а також для стабілізації ситуації після конфлікту. Документ передбачає співпрацю між Україною та ЄС у сфері запобігання конфліктам і врегулювання криз в інших країнах світу. Після анексії Криму Україна залишила свої підрозділи в розпорядженні штабквартири EUNAVFOR Atlanta, але вивела свій фрегат «Гетьман Сагайдачний».

Україна може співпрацювати з органами й установами CSDP, включаючи Європейське оборонне агентство, Супутниковий центр Європейського Союзу, а також Європейський коледж безпеки й оборони. Україна і ЄС також домовилися сприяти запобіганню поширенню зброї масового знищення, боротися з тероризмом і незаконною торгівлею зброєю, а також співпрацювати у сфері контролю над озброєнням, експортом зброї і торгівлею зброєю, включаючи стрілецьку зброю⁷¹.

Сторони Угоди зобов'язалися співпрацювати з метою мирного врегулювання регіональних конфліктів і підтверджують свою відданість дотриманню міжнародних принципів суверенітету, територіальної цілісності й непорушності кордонів. Анексія Криму Росією та «гібридна» війна, яку вона веде на Донбасі, у 2014 році різко змінили напрям співробітництва у сфері зовнішньої і безпекової політики. До прикладів такого співробітництва можна віднести дипломатичні заходи в так званому «нормандському форматі» (Німеччина, Франція, Україна і Росія), які завершилися ухваленням Берлінської декларації (липень 2014 р.), підписанням Мінського протоколу й меморандуму (вересень

---

⁷¹ Поглиблення відносин між ЄС та Україною: Що? Чому і як? Київ, 2016. С. 31.

2014 р.), а також декларації «Мінськ 2» (лютий 2015 р.). ЄС підтримує ці зусилля і продовжує чинити тиск на Росію шляхом застосування персональних і галузевих санкцій. Він підтримує роль, відведену Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) щодо здійснення нагляду за виконанням Мінських протоколів за допомогою Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ і Місії спостерігачів ОБСЄ, до завдання яких входить здійснення моніторингу кордонів і дотримання домовленості про припинення вогню. Паралельно з цим було проведено низку тристоронніх переговорів між Європейською Комісією, Росією та Україною на підтримку комплексу заходів із виконання Мінських угод⁷².

Активна фаза співпраці України з Євросоюзом, а саме унормована інтеграція до політичного та економічного середовища ЄС збіглася у часі з військовими діями на Донбасі, спричиненими агресією РФ, анексією Криму, окупацією частин територій Луганської та Донецької областей. Відтак, не могло йтися про повноцінну військову інтеграцію, натомість серед цілей експерти відзначають посилення обороноздатності країни, вивчення спільного військового досвіду країн-учасниць, поглиблення співробітництва з європейськими інституціями. Реалізувати такі цілі для держави, яка не є членом ЄС, можливо лише за умови партнерських відносин зі спільнотою. Згадувана вище Глобальна стратегія ЄС із зовнішньої і безпекової політики містить відповідний пункт – «працювати з ключовими партнерами, державами і регіональними об'єднаннями, які поділяють погляди ЄС»⁷³.

---

⁷² Outcome of the Trilateral Talks on the Implementation of the EU-Ukraine Association Agreement/Deep and Comprehensive Free Trade Area. September 7, 2015. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-15-5603_en.htm.

⁷³ Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, June 2016. URL: http://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf

Також в цей час в Україні були прийняті нормативно-правові акти у сфері реформування сектору оборони та захисту, серед яких: Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016, Річні національні програми під егідою Комісії Україна – НАТО, Стратегічний оборонний бюлетень України (СОБ), схвалений Указом Президента України від 06.06.2016 р. № 240/2016.

Зауважимо, що нині чинний Стратегічний оборонний бюлетень України від 20.08.2021 року⁷⁴, передбачає мету і бачення сил оборони зразка 2030 року, згідно з яким сили оборони об'єднані єдиним керівництвом і складаються з професійно підготовленого і мотивованого особового складу, оснащені сучасним озброєнням і військовою (спеціальною) технікою, здатні забезпечити захист суверенітету і територіальної цілісності України, готові до ведення операцій в повітрі, на суші, на морі, ведення протиборства в інформаційному просторі і кіберпросторі, здатні діяти асиметрично, нестандартно, є проактивними і інтегрованими в євроатлантичну архітектуру безпеки.

Як визначено в документі, на його основі будуть розроблені державні цільові програми та інші планувальні документи і проекти з розвитку можливостей сил оборони.

Отож, в Україні триває оборонна реформа. Одним з ключових завдань оборонної реформи є формування перспективної моделі Збройних Сил та інших

---

⁷⁴ Про Стратегічний оборонний бюлетень України: рішення Ради національної безпеки і оборони, введено в дію Указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0063525-21#Text>

складових сил оборони⁷⁵⁷⁶. Водночас відбувається трансформація органів державної влади, пов'язаних з обороною держави. І на цьому шляху вже зроблені певні кроки. Так, у березні 2015 р. створений новий орган Ради національної безпеки і оборони України – Воєнний кабінет, який є її робочим органом в особливий період і здійснює функції забезпечення прийняття рішень та виконання завдань оборони держави. Для забезпечення вирішення питань розвідувальної діяльності при Президентові України створений Комітет з питань розвідки. Законодавчо передбачене утворення на території Донецької та Луганської областей військово-цивільних адміністрацій, призначених для забезпечення дії Конституції та законів України, безпеки й нормалізації життєдіяльності населення, правопорядку, участі в протидії диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи.

Під час уведення в Україні або в окремих районах правового режиму воєнного стану для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом з військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадського порядку та безпеки, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації. Що й було застосовано в умовах оголошення воєнного стану у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ у лютому 2022 року.

Триває пошук оптимальних структур органів виконавчої влади, зокрема тих, які безпосередньо пов'язані із забезпеченням (виконанням) завдань оборони

---

⁷⁵ Про затвердження Порядку проведення оборонного огляду Міністерством оборони: Постанова Кабінету Міністрів України № 941 від 31 жовтня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/941-2018-p#Text>.

⁷⁶ У Міноборони України проведено заключне засідання Міжвідомчої робочої групи з питань проведення оборонного огляду. Інформаційне повідомлення // Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2019/12/12/u-minoboroni-ukrai-ni-provedeno-zaklyuchne-zasidannya-mizhvidomchoi-robochoi-grupi-z-pitan-provedennya-oboronnogo-oglyadu/>.

держави, органів військового управління Збройних Сил України, інших складових сил оборони та подібних інституцій.

Україна є і визнана ЄС партнером співтовариства, більше того, наша країна залучилася всебічною підтримкою у питаннях, що стосуються суверенітету, територіальної цілісності, захисту національних інтересів, безпеки держави і людини. Зі свого боку, у межах імплементації положень Східного партнерства та інших міжнародних ініціатив Україна взяла на себе зобов'язання підтримувати політику ЄС, розділяючи основоположні принципи і цінності. Паралельно відбуваються регіональні взаємодії, як-то у контексті співробітництва з країнами Вишеградської групи, Чорноморського регіону тощо.

Отож, поглиблення співпраці України та ЄС у зовнішньополітичній та безпековій сферах регламентується Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема Розділом II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики», де відзначається важливість зближення позицій як з питань безпеки, так і зовнішньої політики. Важливим завданням підкреслено зберігати і зміцнювати мир та безпеку в регіональному та міжнародному вимірі.

В рамках виконання Угоди про асоціацію важливими напрямками оборонної співпраці між Україною та ЄС визначено: поглиблення та розширення діалогу між сторонами у військово-політичній та військово-технічній сферах; посилення практичної співпраці у рамках реалізації Спільної політики безпеки та оборони ЄС; залучення до співробітництва з Європейським оборонним агентством та програми Постійного структурованого співробітництва в сфері безпеки і оборони (PESCO); співпраця в рамках «Східного партнерства».

Реформування сектора безпеки і оборони наразі триває відповідно до Стратегії національної безпеки України, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, Стратегічного оборонного бюлетеня України, які спрямовані на реалізацію конституційного положення про євроатлантичну інтеграцію

України. Україна працює над гармонізацією своїх норм, стандартів та підходів до безпеки та оборони з європейськими стандартами. Значна увага приділяється впровадженню стандартів НАТО, які наразі поступово впроваджується у вітчизняний оборонний сектор, та мають на меті докорінно змінити як зовнішню, так і внутрішню його будову.

2.3. Особливості організації Україною та ЄС спільної підготовки сил безпеки та оборони

Україна співпрацює з Європейським Союзом у галузі глобальної та регіональної безпеки відповідно до двосторонніх та багатосторонніх угод, зокрема, у рамках таких регіональних ініціатив ЄС як Східне партнерство та Чорноморська синергія, а, також, у форматі Європейської політики сусідства.

Протягом багатьох років формат партнерства України з Європейським Союзом в рамках реалізації Спільної політики безпеки і оборони складався виключно з участі у миротворчих місіях та операціях Європейського Союзу.

Початком практичного співробітництва між сторонами в рамках Спільної безпекової та оборонної політики стало затвердження у 2002 р. «Механізму щодо консультацій та співпраці між ЄС та Україною у сфері врегулювання криз». У 2006 р. набула чинності Угода про процедури безпеки, що стосується обміну інформацією з обмеженим доступом, а у 2008 р. – Угода про загальне визначення схеми участі України в операціях Європейського Союзу з врегулювання криз⁷⁷.

---

⁷⁷ Рацін А. Співробітництво між Україною та ЄС у сфері безпекової політики. *Геополітика України: історія та сучасність*. Випуск 1(16). 2016. С. 294.

Відтоді Україна долучилась до спільних місії (зокрема у поліцейській місії в Боснії у 2008 р.). З 2010 р. українські військові залучені до формування та чергування у складі Бойових тактичних груп ЄС⁷⁸.

Україна також взаємодіяла з правоохоронними органами з питань боротьби з нелегальною міграцією, організованою злочинністю, незаконним обігом наркотиків тощо⁷⁹.

Зокрема, така співпраця має результати в наступних сферах:

- протидія незаконній міграції. Україна давно використовується як транзитна територія для нелегалів до країн ЄС. За даними Державної прикордонної служби України, наприклад, протягом 2020 р. було затримано 1067 нелегальних мігрантів з Молдови (206), Туреччини (131), Афганістану та РФ (по 62), Бангладеш (58), Індії (56), Сирії (55), Алжиру (46), Іраку (43), Шрі-Ланки (36) та Румунії (31). Більшість із них (691) намагалися потрапити до країн Європейського Союзу⁸⁰;

- протидія контрабанді. Це предмет спільних операцій та спільної зацікавленості України та прикордонних країн ЄС. За даними дослідницької групи Kantar, тіньова частина тютюнової продукції становила у 2016 р. – 1,1%, у 2017 р. – 2,3%, у 2018 р. 4,4%, у 2019 р. – 6,6%, у 2020 р. – 6,9%, а у 2021 році вже досягла рекордних 12,8%⁸¹;

- протидія кіберзлочинам. До прикладу, у 2020 році до кіберполіції України надійшло понад 30 тисяч звернень щодо шахрайства в Інтернеті. 80%

⁷⁸ Україна приєдналась до формування бойової тактичної групи Вишеградської четвірки International Security and Partnership Centre. 2016. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/3571>

⁷⁹ Бадрак В. Потенціал співробітництва України з ЄС у сфері безпеки. Центр досліджень армії контроверсії та роззброєння для Фонду Конрада Аденауера. 2011. С. 4.

⁸⁰ Більше 9 тисяч нелегальних мігрантів: кого не пропустили, скількох затримали. Державна прикордонна служба України: Офіційний вебсайт. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Bilshe-9-tisyach-nelegalnih-migrantiv-kogo-ne-propustili-skilkohzatrimali/>

⁸¹ Криміналізація контрабанди. Держприкордонслужба – ЗА! Державна прикордонна служба України: Офіційний вебсайт. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Kriminalizaciya-kontrabandi-Derzhprikordonsluzhba-ZA/>

повідомлень громадян стосувалися незаконних дій у віртуальному просторі (переважно це схеми аферистів з продажем неіснуючих товарів, телефонні шахрайства, фішингові ресурси)⁸²;

- реалізація оборонних заходів в умовах включення у конфлікт мирного населення та наявності значної кількості внутрішніх біженців.

Важливим є досвід нашої держави у нейтралізації застосування принципів гібридної війни та виявленні і ліквідації гібридних загроз, а також у нейтралізації спроб зовнішнього агресора провокування масових протестів, соціальних бунтів і внутрішніх протистоянь в умовах наявності великої кількості внутрішньо переміщених осіб⁸³.

Крім того, з кінця 1990-х розвивалось військово-технічне співробітництво держави з рядом країн-членів ЄС. Зокрема у 1997 р. Україна, Чехія та Франція розпочали спільний проект модернізації танка Т72. Активною була поставка української військової техніки до Польщі, Чехії, Греції та ряду інших країн. Доцільно відзначити, що військово-технічне співробітництво між Україною та ЄС розвивалось більш інтенсивно в рамках двосторонніх угод з окремими державами-членами Об'єднання (такими як: Румунія, Болгарія, Італія, Хорватія, Угорщина, Данія, Німеччина, Франція тощо), ніж через Спільну безпекову та оборонну політику⁸⁴.

До цього часу серед країн-адресатів Східного партнерства Україна найбільш активно брала участь у місіях ЄС. Вона керується у своїй діяльності низкою двосторонніх угод, зокрема це Угода про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу з врегулювання криз

---

⁸² У 2020 році до кіберполіції надійшло понад 30 тисяч звернень щодо шахрайства в Інтернеті. Кіберполіція: Офіційний сайт кіберполіції України. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/u--roczi-do-kiberpolicziyi-nadijshlo-ponad--tysyach-zvernen-shhodoshaxrajstva-v-interneti-8412/>

⁸³ Александров О. Розвиток спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Перспективи для України. Національний інститут стратегічних досліджень. 2016. URL: <http://old.niss.gov.ua/content/articles /files/Aleksandrov-91492.pdf>

⁸⁴ Бадрак В. Вказ. праця. С. 22-24.

(підписана 13 червня 2005 р. під час засідання Ради з питань співробітництва Україна-ЄС та набула чинності з березня 2008 р.).

У 2015 р. за взаємною згодою сторін пролонговано термін дії цього міжнародного документа. А також Угода про асоціацію між Україною та ЄС⁸⁵, відповідно до якої сторони посилюють практичне співробітництво у сферах запобігання конфліктам та антикризового управління, зокрема з метою збільшити участь України у цивільних та військових операціях ЄС з подолання кризових ситуацій, а також у відповідних навчаннях і тренуваннях.

Зауважимо, що з 2014 р. проводиться навчальний курс СПБО, а також ряд інші закордонні навчання для Збройних сил України. Важливим досягненням є активізація співпраці з Європейським оборонним агентством: українці беруть участь в роботі експертних груп щодо вирішення питань матеріальної стандартизації, логістики, спільних тренувань, а також долучаються до засідань Військової авіаційної ради⁸⁶.

Щодо військово-технічної співпраці доцільно вказати, що ця сфера є однією з найбільш перспективних в контексті безпекової співпраці сторін. Збільшення інтересу країн ЄС до модернізації оборонного комплексу України та експорту українських озброєнь та військової техніки, розширення спектру двосторонніх взаємодій між Україною та країнами-членами ЄС, а також прагнення держави до участі у програмах PESCO формували підґрунтя до комплексної та поглибленої співпраці України та ЄС в безпековій сфері⁸⁷.

---

⁸⁵ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014. Ратифікована 16.09.2014 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

⁸⁶ Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан та перспективи. Центр Разумкова. Київ, 2021. С. 25.

⁸⁷ Там само. С. 26-29.

19 вересня 2014 р. Міністром оборони України у Варшаві підписав угоду з міністрами оборони Литви та Польщі про створення спільного литовсько-польсько-українського військового підрозділу ЛитПолУкрбриг⁸⁸.

Ініціатива створення ЛитПолУкрБриг - це спільне військове формування, що поєднує в собі військові сили Литви, Польщі та України. Ця ініціатива була запропонована у 2014 році під час Республіканської зустрічі міністрів оборони Литви, Польщі та України в Литві. Основною метою створення ЛитПолУкрБриг було зміцнення співпраці та здатностей учасників в кризових ситуаціях.

Основні характеристики ЛитПолУкрБриг:

1) Склад та структура. Бригада має бути сформована з сил Литви, Польщі та України, що включає в себе піхоту, артилерію, інженерні підрозділи, підтримку та інші типи військових частин.

2) Мандат та завдання. Головним завданням бригади є спільне виконання миротворчих та стабілізаційних операцій відповідно до норм міжнародного гуманітарного права.

3) Військова підготовка. Учасники бригади проводять спільні навчання, тренування та вправи для підвищення бойової готовності та військової ефективності.

4) Командування та контроль. Управління бригадою здійснюється відповідно до принципів єдності командування та єдності ведення.

5) Міжнародне співробітництво. ЛитПолУкрБриг співпрацює з іншими міжнародними організаціями, включаючи ООН та Європейську Службу Зовнішніх Справ (ЄСЗС).

---

⁸⁸ Угода між Урядом Литовської Республіки, Урядом Республіки Польща та Кабінетом Міністрів України стосовно створення спільної військової частини. Верховна Рада України. 2015. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_548

б) Гуманітарний аспект. Бригада може брати участь у гуманітарних місіях та допомагати в управлінні кризовими ситуаціями та наданні гуманітарної допомоги.

Ця ініціатива є важливим елементом співпраці між країнами Литва, Польща та Україна в сфері безпеки та оборони, а також сприяє зміцненню стабільності та миру в регіоні. На думку О. Труша ця ініціатива стала одним із найважливіших кроків України на шляху до модернізації українських збройних сил та посилення співробітництва з ЄС⁸⁹.

Незважаючи на вищезазначене, необхідно зазначити, що основу європейської безпеки складають: а) місії та операції ЄС в рамках Спільної політики безпеки та оборони (СПБО), бойові групи ЄС – історично перші елементи СПБО; б) Європейське оборонне агентство (EDA) та проекти Постійного структурованого співробітництва (PESCO) – інструменти, що забезпечують розвиток спроможностей; в) Європейський оборонний фонд (EDF) та Європейський фонд миру (EPF) – допоміжні фінансові інструменти; г) Координований щорічний огляд оборони (CARD) та План розвитку спроможностей (CDP) – інструменти з планування оборони⁹⁰.

Переважає більшість із вказаних безпекових інструментів передбачає участь третіх країн у їх реалізації. На нашу думку, особливої уваги потребує необхідність посилення співробітництва України з безпековими структурами Європейського Союзу, участь в яких є відкритою для третіх країн, зокрема з Європейським оборонним агентством (EDA) та Європейським фондом миру (EPF). Налагодження конструктивного комунікаційного діалогу дозволить нашій державі (національним силам та засобам) брати активну участь у складі окремих

---

⁸⁹ Труш О., Нікіпелова Є. Історико-правові засади Європейської політики безпеки й оборони. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 3(54). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/tpdu/2016-3/doc/1/05.pdf>

⁹⁰ Від цивільної до військової: як Україні поглибити безпекову співпрацю з ЄС? URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Brief_Security_ukr-1.pdf

бойових тактичних груп у місіях та операціях Європейського Союзу з підтримання миру та безпеки.

Слід підкреслити, що сьогодні Україна перебуває на стадії приєднання до проєктів Постійного структурованого співробітництва (PESCO), що відбувається в рамках реалізації Адміністративної угоди між Міністерством оборони України та Європейським оборонним агентством. Brexit та бажання залучити Велику Британію до процесу безпекової інтеграції ЄС уможливили участь третіх країн у проєктах PESCO – у листопаді 2020 року Рада ЄС ухвалила відповідне рішення⁹¹.

Основними напрямками співробітництва визначено такі: 1) матеріальна стандартизація (Material Standardisation); 2) єдине Європейське небо (Single European Sky); 3) логістика (Logistics), у т.ч. запасні частини і транспортні перевезення, Європейський авіатранспортний флот (European Air Transport Fleet); 4) тренування (Training)⁹². Вбачається, що активна позиція України в межах реалізації вказаних напрямів з використанням усього арсеналу кращих європейських практик та стандартів дозволить створити умови для підвищення ефективності національних оборонних та безпекових можливостей.

Таким чином, вказане вище дозволяє стверджувати, що Україна та Європейський Союз активно співпрацюють в різних аспектах безпеки та оборони, з метою покращення стабільності та безпеки у регіоні.

Зокрема, Україна взяла участь у Поліцейській Місії Європейського Союзу у Боснії і Герцеговині, створено спільний литовсько-польсько-український військовий підрозділ ЛитПолУкрбриг, налагоджено співпрацю з правоохоронними органами ЄС з питань боротьби з нелегальною міграцією, організованою злочинністю, незаконним обігом наркотиків, для української

---

⁹¹ EU defence cooperation: Council sets conditions for third-state participation in PESCO projects”, European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/11/05/eu-defence-cooperation-council-sets-conditions-for-third-state-participation-in-pesco-projects/>

⁹² Співробітництво у воєнно-політичній, військовій та військово-технічній сферах / Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/spivpracya-ukrayina-yes-u-ramkahspilnoyi-politiki-bezpeki-i-oboroni>

сторони проводиться навчальний курс СПБО, а також закордонні навчання для Збройних сил України, активізовано співпрацю з Європейським оборонним агентством шляхом залучення до роботи експертних груп щодо вирішення питань матеріальної стандартизації, логістики, спільних тренувань, а також долучаються до засідань Військової авіаційної ради, передбачено приєднання до проєктів Постійного структурованого співробітництва (PESCO).

Все вищенаведене відображає особливості організації Україною та ЄС спільної підготовки сил безпеки та оборони на даному етапі. Переконані, що в умовах сьогодення така підготовка сил безпеки та оборони має лише нарощувати обсяги та поглиблюватися.

Висновки до Розділу 2

Здійснювана характеристика сучасного стану реформування сектору безпеки і оборони України за стандартами ЄС в межах другого розділу цієї роботи дає можливість зробити наступні висновки.

1. В своїх програмних документах ЄС поступово заклав основи для сильнішої європейської оборонної політики. Більшість країн-членів Європейського Союзу є учасниками Північно-Атлантичного альянсу (НАТО), тому військові та оборонні стандарти НАТО є орієнтиром для ЄС, який, водночас, посилюючи військову інтеграцію, прагне підтримати певну автономію від НАТО, але у разі необхідності готовий посилити Альянс. Прийняття Європейського плану дій у галузі оборони, заснування Європейського оборонного фонду та постійного структурованого співробітництва свідчить про те, що в ЄС приділяють **у** увагу інноваціям та розвитку оборонного потенціалу.

Актуальним і проблемним питанням, яке неодноразово піднімалося в ЄС, стало створення єдиної європейської армії для запобігання та врегулювання конфліктів. Проте все ж попри декларації намірів і потенційні можливості

набуття властивостей повноцінного оборонного союзу, ЄС поки що залишається переважно цивільно-безпековим союзом.

2. Поглиблення співпраці України та ЄС у зовнішньополітичній та безпековій сферах регламентується Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, в рамках якої важливими напрямками оборонної співпраці між Україною та ЄС визначено: поглиблення та розширення діалогу між сторонами у військово-політичній та військово-технічній сферах; посилення практичної співпраці у рамках реалізації Спільної політики безпеки та оборони ЄС; залучення до співробітництва з Європейським оборонним агентством та програми Постійного структурованого співробітництва в сфері безпеки і оборони (PESCO); співпраця в рамках «Східного партнерства».

Реформування сектора безпеки і оборони наразі триває відповідно до Стратегії національної безпеки України, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, Стратегічного оборонного бюлетеня України, які спрямовані на реалізацію конституційного положення про євроатлантичну інтеграцію України. Україна працює над гармонізацією своїх норм, стандартів та підходів до безпеки та оборони з європейськими стандартами. Значна увага приділяється впровадженню стандартів НАТО, які наразі поступово впроваджується у вітчизняний оборонний сектор, та мають на меті докорінно змінити як зовнішню, так і внутрішню його будову.

3. Україна та Європейський Союз активно співпрацюють в різних аспектах безпеки та оборони, з метою покращення стабільності та безпеки у регіоні. Зокрема, Україна взяла участь у Поліцейській Місії Європейського Союзу у Боснії і Герцеговині, створено спільний литовсько-польсько-український військовий підрозділ ЛитПолУкрбриг, налагоджено співпрацю з правоохоронними органами ЄС з питань боротьби з нелегальною міграцією, організованою злочинністю, незаконним обігом наркотиків, для української сторони проводиться навчальний курс СПБО, а також ряд інші закордонні

навчання для Збройних сил України, активізовано співпрацю з Європейським оборонним агентством шляхом залучення до роботи експертних груп щодо вирішення питань матеріальної стандартизації, логістики, спільних тренувань, а також долучаються до засідань Військової авіаційної ради, передбачено приєднання до проєктів Постійного структурованого співробітництва (PESCO).

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ ЄС

Реформування сектору безпеки і оборони України за стандартами Європейського Союзу є важливою метою для підвищення ефективності та сумісності з західними партнерами в умовах євроінтеграційних намірів нашої держави. Що стосується перспективних напрямків реформування, то серед них слід виділити наступні:

- професіоналізація військових сил і поступовий перехід до контрактної системи набору військовослужбовців, що дозволить підвищити професійність, мобільність та ефективність Збройних Сил України;

- модернізація та стандартизація озброєння і техніки, а саме наближення стандартів у галузі військової техніки до європейських дозволить забезпечити сумісність та інтеграцію з арміями ЄС;

- управління оборонною галуззю з застосуванням кращих практик та управлінських методів, які використовуються в ЄС, допоможе покращити ефективність управління та адміністрування в оборонній сфері;

- розвиток кіберзахисту та здатностей до відповіді на кіберзагрози є надзвичайно важливим у сучасному військовому середовищі;

- збільшення відкритості та прозорості у досліджуваному секторі як необхідність посилення внутрішнього контролю, аудиту та публічного нагляду в секторі, які сприяють підвищенню прозорості та довіри громадськості;

- співпраця з партнерами ЄС, яка передбачає активну участь в спільних військових навчаннях та міжнародних операціях сприяє підвищенню здатностей та обміну досвідом з партнерами з ЄС;

- гуманізація та соціальний захист військовослужбовців, а саме забезпечення гідних умов життя, медичної допомоги та психологічної підтримки для військовослужбовців покращить їхню бойову готовність;

- участь в миротворчих місіях та гуманітарних операціях, що передбачає активну участь в міжнародних операціях сприяє набуттю досвіду та встановленню партнерських зв'язків.

Вбачається, що ці напрями дозволяють Україні збільшити сумісність та співпрацю з ЄС у сфері безпеки і оборони, покращити військові здатності та забезпечити національну безпеку в умовах сучасних геополітичних викликів.

І особливо нині, в сучасних умовах повномасштабного військового вторгнення росії в Україну ці напрямки є надзвичайно актуальними.

Повномасштабна збройна агресія РФ проти України з 24 лютого 2022 р. спричинила кардинальні зміни у європейській та міжнародній безпеці. Європейський Союз висловлює свою непохитну підтримку незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, рішуче засуджує агресивну війну росії проти України. За таких умов ЄС, більше ніж будь-коли раніше, об'єднався перед загрозою неспровокованої та невиправданої військової агресії Росії проти України. Гострою потребою для ЄС стало створення більш гнучких систем безпекової взаємодії, що зможуть швидко й ефективно реагувати на нові виклики і загрози на східних кордонах. Спільні безпекові загрози визначають стратегію і тактику відносин ЄС з Україною в нових геополітичних реаліях, а безпековий чинник є ключовим у визначенні зовнішньої політики ЄС та європейських держав щодо України⁹³.

Перемога у екзистенційній для України війні визначається не лише національною стійкістю України та готовністю ЗСУ дати відсіч ворогові, а й

---

⁹³ Герасимчук Т. Ф. Солідарність Європейського Союзу з Україною у протидії Російській збройній агресії. *Регіональні студії*, № 5/2023. С. 99.

значною мірою консенсусом західних політичних еліт, міжнародною солідарністю з Україною. Війна суттєво поглибила політичний діалог та пришвидшила прийняття ЄС важливих політичних рішень, що виводить відносини Україна-ЄС на новий стратегічний рівень.

Солідарність ЄС з Україною в умовах повномасштабної війни та політична підтримка України визначається такими політико-правовими рішеннями: по-перше, наданням Україні статусу кандидата на вступ до ЄС (ЄР, червень 2022 р.); по-друге, визнанням Росії державою-спонсором тероризму (ЄП, листопад 2022 р.); по-третє, визнанням Голодомору 1932–1933 рр. геноцидом Українського народу (ЄП, грудень 2022 р.); по-четверте, прийняттям ЄП Резолюції про створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України (ЄП, січень 2023 р.). Важливі політичні кроки ЄС обумовлені: кризою європейської системи безпеки та загрозами, що постали на кордонах ЄС і потребують термінового вирішення; усвідомленням того, що Україна, у боротьбі за демократичні цінності та свободи, створює «безпеку щит» для всієї Європи, а відтак є важливою складовою нової архітектури європейської безпеки⁹⁴.

ЄС є одним із основних постачальників військової допомоги та підготовки Збройних Сил України через Місію ЄС з військової допомоги на підтримку України (EUMAM Ukraine). Місія спрямована на зміцнення спроможності Збройних Сил України захищати територіальну цілісність України в межах її міжнародно визнаних кордонів, а також стримувати та реагувати на можливі майбутні військові наступи росії та інших потенційних агресорів⁹⁵.

EUMAM Ukraine проводить навчання особового складу Збройних Сил України на базовому та спеціалізованому рівнях з медичної допомоги,

---

⁹⁴ Герасимчук Т. Ф. Вказ. праця. С. 99.

⁹⁵ The Diplomatic Service of the European Union. European Union Military Assistance Mission Ukraine (EUMAM). URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-union-military-assistance-missionukraine-eumam_en

розмінування, логістики та зв'язку, технічного обслуговування та ремонту. Вона також забезпечує підготовку молодшого керівництва, оперативну підготовку рот, батальйонів і бригад до колективних маневрів і тактики, а також планування, підготовку та проведення навчань з бойовими стрільбами⁹⁶.

3 лютого 2023 р. в м. Києві відбувся 24-й саміт між Європейським Союзом і Україною, за результатами якого сторони підписали спільну заяву. Враховуючи, що це був перший саміт Україна-ЄС від початку російського повномасштабного вторгнення в Україну, учасники обговорили не лише європейський шлях України та процес вступу, але і важливі питання щодо відповіді ЄС на загарбницьку війну росії проти України, співпраці з питань надання допомоги Україні, а також актуальні питання глобальної продовольчої безпеки [6].

Обсяг військової допомоги, яку країни-члени ЄС надають Україні, оцінюється в приблизно в 12 млрд євро. В рамках Європейського фонду миру військова допомога Україні становить 3,6 млрд євро. Також ініційовано Місію військової допомоги ЄС для тренування 30 тис. українських солдатів у 2023 р.⁹⁷

У березні 2023 р. країнами-членами ЄС досягнуто домовленість про постачання Україні артилерійських боєприпасів, боєприпасів класу «земля-земля» та, при необхідності, ракет. Це вимагає спільних закупівель та мобілізації необхідного фінансування, в першу чергу через Європейський фонд миру, для надання Україні протягом 12 місяців 1 млн артилерійських боєприпасів⁹⁸.

Європейський Союз продовжує підтримувати зусилля з відновлення та відбудови України у координації з міжнародними партнерами. У цьому контексті Європейська Рада заявила про повну підтримку ЄС створення міжнародного

---

⁹⁶ Там само.

⁹⁷ Council of the EU. EU-Ukraine summit, 3 February 2023. <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/internationalsummit/2023/02/03/>.

⁹⁸ Council of the EU. European Council conclusions on Ukraine. 23 March 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/pressreleases/2023/03/23/european-council-conclusions-on-ukraine/>.

механізму для реєстрації обсягів шкоди, завданих росією. Разом із партнерами Європейський Союз продовжуватиме активізувати роботу щодо використання заморожених активів Росії для відновлення України відповідно до законодавства ЄС та норм міжнародного права⁹⁹.

Попри значущість оборонних та безпекових ініціатив ЄС у співпраці з Україною, важливими для підвищення обороноздатності України є також двосторонні відносини та співробітництво з країнами-членами ЄС щодо військової підтримки, зокрема надання боєприпасів, озброєння, навчання українських військовослужбовців, а також отримання Україною коштів чи кредитів на закупівлю продукції військового призначення¹⁰⁰.

Загалом в ЄС схильні розвивати партнерства у сфері безпеки та оборони з країнами, які поділяють «цінності ЄС» (що виключає співпрацю з Росією або Китаєм), вже раніше долучались до співпраці та знаходяться у географічній близькості до ЄС¹⁰¹.

Абсолютна більшість українських і зарубіжних експертів вважають, що Україна спроможна (повною мірою або обмежено) бути важливим партнером ЄС у сфері безпеки за наступними напрямками:

- захист східного флангу ЄС від агресивних дій Росії;
- практичний досвід протидії російській агресії у підготовці сил ЄС;
- досвід і практичну участь у протидії російським пропаганді та дезінформації;
- надання сил і засобів для миротворчих операцій (місій) ЄС;
- обмін досвідом у забезпеченні кібербезпеки;
- участь у спільних антитерористичних заходах;

---

⁹⁹ Там само.

¹⁰⁰ Максак Г. Нові оборонні рубежі ЄС: перспективи для України. URL: <http://prismua.org/123058635-2/>.

¹⁰¹ Від цивільної до військової: як Україні поглибити безпекову співпрацю з ЄС? URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Brief_Security_ukr-1.pdf

- участь у спільних заходах протидії незаконному обігу наркотиків;
- співробітництво у протидії незаконній міграції;
- співробітництво в запровадженні інтегрованого управління кордонами¹⁰².

Вважаємо за можливе зазначити, що вказані напрями носять занадто загальний характер, що унеможливує отримання одностайної позиції сторін щодо механізмів та інструментів їх реалізації.

Вбачається, що зважаючи на ті події, що відбуваються в Україні протягом останніх п'яти місяців, важливими напрямами співробітництва України з Європейським Союзом у безпековій сфері можна визначити також такі:

- гуманітарне розмінування територій, забрудненої мінно-вибуховими предметами;
- фіксація та розкриття воєнних злочинів;
- пошук безвісті зниклих людей;
- реабілітація працівників правоохоронних органів, що постраждали внаслідок агресії;
- діяльність пожежно-рятувальних служб у сфері цивільного захисту та ліквідації наслідків збройної агресії;
- надання психологічної підтримки населенню;
- навчання громадян, у першу чергу дітей, мінній грамотності;
- управління міграційними потоками;
- ліквідація наслідків руйнувань на деокупованих територіях та відновлення об'єктів цивільної інфраструктури МВС;
- забезпечення прав і свобод тимчасово переміщених осіб;
- боротьба з незаконним обігом зброї на територіях, де відбувався військовий конфлікт, тощо.

---

¹⁰² Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи: аналітична доповідь Центру Разумкова / О. Мельник, М. Пашков, Л. Поляков, М. Сінгуровський. Київ, 2021. С. 6.

Вказані напрями можуть поширюватися не лише на вироблення спільних алгоритмів дій у конкретних ситуаціях, надання допомоги у проведенні безпекових заходів, а й на підготовку персоналу сектору безпеки і оборони до виконання своїх обов'язків як під час війни, так і під час ліквідації її наслідків. У результаті це може призвести посилення безпекових спроможностей не лише України, а і країн Європейського Союзу в цілому, оскільки дозволить удосконалити систему планування та виконання безпекових завдань, а також забезпечити якісну реалізацію заходів, визначених в межах даної системи.

Крім того, необхідно враховувати, що для підвищення результативності партнерства Україна-ЄС необхідним є забезпечення, щонайменше, наступних умов: наявність у партнерів «спільної мови» (несуперечливе розуміння цілей, проміжних і кінцевих результатів, правил та обмежень); політична воля для здійснення реформ; регламентація «малих кроків» рамками довгострокових стратегій і середньо- та короткострокових програм; здатність супроводжувати процес досягнення довгострокових стратегічних цілей невеликими, але відчутними позитивними результатами¹⁰³.

Таким чином, реформування сектору безпеки і оборони України з врахуванням стандартів Європейського Союзу є важливим завданням для забезпечення національної безпеки та підвищення ефективності військового потенціалу. В умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України ці важливі напрями реформування стають дедалі актуальними та дієвими.

---

¹⁰³ Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи: аналітична доповідь Центру Разумкова / О. Мельник, М. Пашков, Л. Поляков, М. Сінгуровський. Київ, 2021. С. 46.

Висновки до Розділу 3

Дослідження перспектив реформування сектору безпеки і оборони України за стандартами ЄС в межах третього розділу дозволило сформулювати наступні висновки.

1. З метою реформування сектору безпеки і оборони України за стандартами ЄС необхідно здійснити низку кроків, зокрема: перш за все, необхідно внести зміни до законодавства, щоб гармонізувати його з європейськими стандартами у галузі оборони та безпеки; здійснювати поступовий перехід до контрактної системи набору військовослужбовців, що дозволяє підвищити професійність і бойову готовність Збройних Сил; важливо розпочати програми модернізації військового устаткування, спорядження та техніки з використанням сучасних технологій. Україна повинна прагнути до впровадження стандартів, що діють в країнах ЄС, у таких сферах, як озброєння, комунікації, логістика тощо; здійснювати реформу управління, зокрема, щодо покращення системи командування, контролю та управління військами за європейськими стандартами; важливо забезпечити відкритий та чесний управлінський процес, а також боротьбу з корупцією в усіх рівнях сектору безпеки та оборони; здійснювати кроки з розвитку кіберзахисту та інформаційної безпеки, оскільки це надзвичайно важлива сфера і актуальний аспект національної безпеки; Україна повинна активно співпрацювати з країнами-партнерами та брати участь у міжнародних операціях для набуття досвіду та покращення своїх військових здатностей; не менш важливим аспектом є забезпечення гідних умов життя та соціального захисту військовослужбовців та їх сімей є важливим аспектом.

ВИСНОВКИ

Отже, вивчення питання реформування сектору безпеки і оборони України за стандартами ЄС, в межах кваліфікаційної роботи дозволило сформулювати наступні висновки.

1. Оскільки поняття «сектор безпеки і оборони України» не є усталеним терміном, тому ще не сформовано чітких традицій його вживання. Нормативне визначення та означення поняття, які пропонує сучасна наука дозволяють визначити сектор безпеки і оборони України - як складову частини системи національної безпеки країни, яка включає в себе військові, правоохоронні та інші структури, призначені для забезпечення обороноздатності країни та забезпечення національної безпеки в цілому.

Правове регулювання сектора безпеки і оборони України, здійснюється численними нормативно-правовими актами, які регулюють відносини в цій сфері, формуючи державну політику безпекового сектора та забезпечуючи її реалізацію. В сучасних умовах сформована законодавча база, яка налічує досить велику кількість документів, включаючи Основний закон держави – Конституцію України, закони, підзаконні акти, державні програми, стратегії тощо.

2. Сектор безпеки і оборони включає в себе чотири компоненти - сили безпеки, сили оборони, оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Закон України «Про національну безпеку» розкриває перелік суб'єктів, які складають сектор безпеки і оборони, хоча й робить це більш формально, адже з його положень незрозуміло, як необхідно відокремлювати сили безпеки та сили оборони, оскільки правоохоронні та розвідувальні органи згідно пп. 17–18 ч. 1 ст. 1 одночасно включені в обидві категорії.

Разом із тим, українські дослідники до системи управління національною безпекою відносять посадових осіб, органи державного управління, місцевого

самоврядування, різноманітні державні інституції, діяльність яких прямо або опосередковано пов'язана із забезпеченням національної безпеки.

3. Чинним законодавством окреслені принципи, які визначають загальні керівні засади функціонування сектору безпеки і оборони України, спрямованого на забезпечення національної безпеки та захисту інтересів країни. Проте слід погодитися з вітчизняними дослідниками, що в умовах повномасштабного вторгнення росії та прагнення приєднання України до ЄС та НАТО ці принципи мають бути доповнені та оновлені. Погоджуємось з важливістю врахування таких принципів як оборонної достатності, субсидіарності для фінансування кожного елемента в структурі сектору безпеки, раціональності в захисті національних інтересів.

4. В своїх програмних документах ЄС поступово заклав основи для сильнішої європейської оборонної політики. Більшість країн-членів Європейського Союзу є учасниками Північно-Атлантичного альянсу (НАТО), тому військові та оборонні стандарти НАТО є орієнтиром для ЄС, який, водночас, посилюючи військову інтеграцію, прагне підтримати певну автономію від НАТО, але у разі необхідності готовий посилити Альянс. Прийняття Європейського плану дій у галузі оборони, заснування Європейського оборонного фонду та постійного структурованого співробітництва свідчить про те, що в ЄС приділяють у увагу інноваціям та розвитку оборонного потенціалу. Актуальним і проблемним питанням, яке неодноразово піднімалося в ЄС стало створення єдиної європейської армії для запобігання та врегулювання конфліктів. Проте все ж попри декларації намірів і потенційні можливості набуття властивостей повноцінного оборонного союзу, ЄС поки що залишається переважно цивільно-безпековим союзом.

5. Поглиблення співпраці України та ЄС у зовнішньополітичній та безпековій сферах регламентується Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, в рамках якої важливими напрямками оборонної співпраці між Україною та ЄС

визначено: поглиблення та розширення діалогу між сторонами у військово-політичній та військово-технічній сферах; посилення практичної співпраці у рамках реалізації Спільної політики безпеки та оборони ЄС; залучення до співробітництва з Європейським оборонним агентством та програми Постійного структурованого співробітництва в сфері безпеки і оборони (PESCO); співпраця в рамках «Східного партнерства».

Реформування сектора безпеки і оборони наразі триває відповідно до Стратегії національної безпеки України, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, Стратегічного оборонного бюлетеня України, які спрямовані на реалізацію конституційного положення про євроатлантичну інтеграцію України. Україна працює над гармонізацією своїх норм, стандартів та підходів до безпеки та оборони з європейськими стандартами. Значна увага приділяється впровадженню стандартів НАТО, які наразі поступово впроваджується у вітчизняний оборонний сектор, та мають на меті докорінно змінити як зовнішню, так і внутрішню його будову.

6. Україна та Європейський Союз активно співпрацюють в різних аспектах безпеки та оборони, з метою покращення стабільності та безпеки у регіоні. Зокрема, Україна взяла участь у Поліцейській Місії Європейського Союзу у Боснії і Герцеговині, створено спільний литовсько-польсько-український військовий підрозділ ЛитПолУкрбриг, налагоджено співпрацю з правоохоронними органами ЄС з питань боротьби з нелегальною міграцією, організованою злочинністю, незаконним обігом наркотиків, для української сторони проводиться навчальний курс СПБО, а також ряд інші закордонні навчання для Збройних сил України, активізовано співпрацю з Європейським оборонним агентством шляхом залучення до роботи експертних груп щодо вирішення питань матеріальної стандартизації, логістики, спільних тренувань, а також долучаються до засідань Військової авіаційної ради, передбачено приєднання до проєктів Постійного структурованого співробітництва (PESCO).

7. З метою реформування сектору безпеки і оборони України за стандартами ЄС необхідно здійснити низку кроків, зокрема: перш за все, необхідно внести зміни до законодавства, щоб гармонізувати його з європейськими стандартами у галузі оборони та безпеки; здійснювати поступовий перехід до контрактної системи набору військовослужбовців дозволяє підвищити професійність і бойову готовність Збройних Сил; важливо розпочати програми модернізації військового устаткування, спорядження та техніки з використанням сучасних технологій; Україна повинна прагнути до впровадження стандартів, що діють в країнах ЄС, у таких сферах, як озброєння, комунікації, логістика тощо; здійснювати реформу управління, зокрема, щодо покращення системи командування, контролю та управління військами за європейськими стандартами; важливо забезпечити відкритий та чесний управлінський процес, а також боротьбу з корупцією в усіх рівнях сектору безпеки та оборони; здійснювати кроки з розвитку кіберзахисту та інформаційної безпеки, оскільки це надзвичайно важлива сфера і актуальний аспект національної безпеки; Україна повинна активно співпрацювати з країнами-партнерами та брати участь у міжнародних операціях для набуття досвіду та покращення своїх військових здатностей; не менш важливим аспектом є забезпечення гідних умов життя та соціального захисту військовослужбовців та їх сімей є важливим аспектом.

Ці кроки допоможуть Україні розбудувати інноваційну та сучасну армію, яка відповідає стандартам ЄС та має здатність відстоювати національні інтереси в сучасних геополітичних умовах. Однак важливо розуміти, що це завдання вимагає великих зусиль, часу та ресурсів. Тим більше нині ситуація значно ускладнена повномасштабним вторгненням РФ в Україну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нормативно-правові акти та законопроекти

1. Воєнна доктрина України : Затверджена Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text>.
2. Про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз : угода між Європейським Союзом і Україною від 13 черв. 2005 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_648
3. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2411-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
4. Про затвердження Порядку проведення оборонного огляду Міністерством оборони: Постанова Кабінету Міністрів України № 941 від 31 жовтня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/941-2018-п#Text>.
5. Про Кабінет Міністрів України: Закон України № 794-VII від 27 лютого 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.
6. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
7. Про основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України від 2 лип. 1993 р. № 3360-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>
8. Про Стратегічний оборонний бюлетень України: рішення Ради національної безпеки і оборони, введено в дію Указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0063525-21#Text>

9. Угода між Урядом Литовської Республіки, Урядом Республіки Польща та Кабінетом Міністрів України стосовно створення спільної військової частини. Верховна Рада України. 2015. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_548
10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014. Ратифікована 16.09.2014 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
11. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. Official Journal of the European Union. 2010/C 83// Protocol (no 10) on permanent structured cooperation established by article 42 of the Treaty on European Union. 408 p.
12. Council of the European Communities, Commission of the European Communities, Treaty on European Union (The Maastricht Treaty), signed in Maastricht, 7 February 1992”, Brussels Luxembourg. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012E/TXT> .
13. European Defence Fund // European Commission. URL: https://ec.europa.eu/growth/sectors/defence/european-defence-fund_en
14. Implementation Plan on Security and Defence // Council of the European Union, 14 November 2016. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16.pdf
15. Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization, 08 July 2016 // NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm
16. Preparatory Action on Defence Research // European Commission. URL: https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/other_eu_prog/other/pppa/wp-call/pa-call-document-padr-fss-19-call-text_en.pdf

17. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, June 2016. URL: http://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
18. Treaty of Lisbon, signed on 13 December 2007, TITLE V, Area of freedom, security and justice, Official Journal C 326, 26/10/2012 P. 0001 – 0390. - URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2007%3A306%3ATOC>

2. Монографії, статті, навчальні та практичні посібники

19. Александров О. Розвиток спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Перспективи для України. Національний інститут стратегічних досліджень. 2016. URL: <http://old.niss.gov.ua/content/articles/files/Aleksandrov-91492.pdf>
20. Бадрак В. Потенціал співробітництва України з ЄС у сфері безпеки. Центр досліджень армії контрверсії та роззброєння для Фонду Конрада Аденауера. 2011. 44 с.
21. Берназюк И. Стратегічні акти Верховної Ради України: поняття, види та особливості. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 1. С. 153-158
22. Більше 9 тисяч нелегальних мігрантів: кого не пропустили, скількох затримали. Державна прикордонна служба України: Офіційний вебсайт. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Bilshe-9-tisyach-nelegalnih-migrantiv-kogo-ne-propustili-skilkohzatrimali/>
23. Від цивільної до військової: як Україні поглибити безпекову співпрацю з ЄС? URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Brief_Security_ukr-1.pdf
24. Від цивільної до військової: як Україні поглибити безпекову співпрацю з ЄС? URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Brief_Security_ukr-1.pdf

25. Військовий енциклопедичний словник/попер. гол. ред. комісії Н.В. Огарків. Воєніздат, 1984. 863 с.
26. Герасимчук Т. Ф. Солідарність Європейського Союзу з Україною у протидії Російській збройній агресії. *Регіональні студії*, № 5/2023. С. 91-102.
27. Геть В. Ф. Взаємодія національних спецслужб: досвід країн Європи. *Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 24 листопада 2017 р. Київ, 2017. С. 107-108.
28. Гончаренко Г. А. Управління сектором безпеки: поняття й сутність. *Вчені записки*. 2020. Т. 31 (70). Ч. 2 № 2. С. 40-46.
29. Горовенко В. К., Тютюнник В. П. Актуальні проблеми сектора безпеки та оборони України. *Наука і оборона*. 2014. № 4. С. 20-25.
30. Гречанінов В. Сектор безпеки України та культура безпеки. URL: <http://www.ua2nato.org.ua/2010210209211232211/expert/4322010203229213238219/5572article?tmpl=component&print=1&page>
31. Єршов В. В. Основні загальнотеоретичні та цивільно-правові засади права. 2010. С. 26-27.
32. Загальна інформація. НАКО : вебсайт. URL: <https://nako.org.ua/zahalna-informatsiia>.
33. Загальна теорія держави та права. Академічний курс у трьох томах / відп. ред. М. М. Марченко. 3-тє вид., перераб. та дод. Норма, 2007. Т. 3. Держава, право, суспільство. 720 с.
34. Криміналізація контрабанди. Держприкордонслужба – ЗА! Державна прикордонна служба України: Офіційний вебсайт. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Kriminalizaciya-kontrabandi-Derzhprikordonsluzhba-ZA/>

35. Кущенко В. О. Національна безпека України в сучасних умовах євроінтеграції. *Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 24 листопада 2017 р. Київ, 2017. С. 248-249.
36. Максак Г. Нові оборонні рубежі ЄС: перспективи для України. URL: <http://prismua.org/123058635-2/>.
37. Міхлін А.С., Пономарьов П.Г., Селіверстов В.І., Шмаров І.В. Кримінально-виконавче право: навч. для юрид. вишів. За ред. проф. В.І. Селіверстова. 2-ге вид. Москва: Юриспруденція, 2000. 320 с.
38. Нечхаєв С. М. Погляди на зміст і структуру Концепції розвитку воєнної організації держави. *Наука і оборона*. 2007. № 3. С. 23-27.
39. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник / за ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. 296 с.
40. Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи: аналітична доповідь Центру Разумкова / О. Мельник, М. Пашков, Л. Поляков, М. Сінгуровський. Київ, 2021. 69 с.
41. Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан та перспективи. Центр Разумкова. Київ, 2021. 71 с.
42. Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів: «Магнолія 2006», 2011. 352 с.
43. Поглиблення відносин між ЄС та Україною: Що? Чому і як? Київ, 2016. 267 с.
44. Поляков С. Ю. Особливості статусу та місце Збройних Сил України у структурі сектора оборони держави. *Часопис Київського університету права*. 2013/3. URL: <http://surl.li/unoc>
45. Пошедін О. І. Воєнна безпека України в контексті співробітництва з Європейським Союзом. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2014. № 3. С. 53-60.

46. Рацін А. Співробітництво між Україною та ЄС у сфері безпекової політики. *Геополітика України: історія та сучасність*. Випуск 1(16). 2016. С. 291-301.
47. Саганюк Ф., Гуменюк В. Сектор безпеки України: інновація на вимогу часу. URL: <http://www.vu.mil.gov.ua/index.php?part=article&id=1189>
48. Сектор безпеки і оборони України: теорія, стратегія, практика : монографія / Ф.В. Саганюк, В.С. Фролов, О.В. Устименко, М.М. Лобко та ін. Київ : Академпрес, 2017. 180 с.
49. Семенченко А. І. Ефективність державного управління у сфері забезпечення національної безпеки. *Наука і оборона*. 2008. № 1. С. 17-23.
50. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): Підручник. Київ: НАДУ, 2012. 730 с.
51. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
52. Співробітництво у воєнно-політичній, військовій та військово-технічній сферах / Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivprasya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/spivprasya-ukrayina-yes-u-ramkahspilnoyi-politiki-bezpeki-i-oboroni>.
53. Степаненко Н., Безкровний, А. Законодавчі основи забезпечення національної безпеки України. *Legal Bulletin*, 2022. С. 10-17.
54. Тлумачний словник української мови: понад 12500 статей (близько 40000 слів) / за ред. д-ра філол. наук, проф. В.С. Калашникова. 2-ге вид., випр. і доп. Харків : Прапор, 2006. 992 с.
55. Труш О., Нікіпелова Є. Історико-правові засади Європейської політики безпеки й оборони. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 3(54). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/tpdu/2016-3/doc/1/05.pdf>

56. У 2020 році до кіберполіції надійшло понад 30 тисяч звернень щодо шахрайства в Інтернеті. Кіберполіція: Офіційний сайт кіберполіції України. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/u--roczni-do-kiberpolicziyi-nadijshlo-ponad--tysyach-zvernen-shhodoshaxrajstva-v-interneti-8412/>
57. У Міноборони України проведено заключне засідання Міжвідомчої робочої групи з питань проведення оборонного огляду. Інформаційне повідомлення // Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2019/12/12/u-minoboroni-ukrai-ni-provedeno-zaklyuchne-zasidannya-mizhvidomchoi-robochoigrupi-z-pitan-provedennya-oboronного-oglyadu/>.
58. Україна приєдналась до формування бойової тактичної групи Вишеградської четвірки International Security and Partnership Centre. 2016. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/3571>
59. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Аналіз Закону України «Про національну безпеку України». URL : <https://helsinki.org.ua/articles/analiz-zakonu-ukrajiny-pro-natsionalnu-bezpeku-ukrajiny/>
60. Харченко Н. П. Стратегія як вид нормативно-правового акта. *Leges Viata*. 2019. № 11 (305). С. 125-128.
61. Хоменко О. М. Поняття системи суб'єктів сектору безпеки і оборони. *Юридична наука*, № 11(101)/2019. Том 2 С. 192-197.
62. Цвік М. В. Загальна теорія держави і права. Харків: Право, 2002. 432 с.
63. Цибульник Н. Ю. Деякі питання сектора безпеки України як об'єкта адміністративно-правового регулювання. *Адміністративне право і процес*. 2021. №1. С. 151-157.
64. Цибульник Н. Ю. Сучасна генеза адміністративно-правового регулювання сектору безпеки України: децентралізація влади та міжнародний досвід. *Право та інновації*. 2021. № 2 (34). URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/3601f278-b04b-4829-97ad-a05741d3f0d7/content>

65. Юраков М. В. Європейська безпека: проблеми та тенденції. *Теорії та проблеми політичних досліджень*, № 4, 2014. С. 27-42.
66. Яковкіна Є. Н. Шпаргалка з кримінально-виконавчого права. URL: <http://lib.rus.ec/b/204798/read>.
67. Council of the EU. European Council conclusions on Ukraine. 23 March 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/pressreleases/2023/03/23/european-council-conclusions-on-ukraine/>.
68. Council of the EU. EU-Ukraine summit, 3 February 2023. <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/internationalsummit/2023/02/03/>.
69. EU defence cooperation: Council sets conditions for third-state participation in PESCO projects”, European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/11/05/eu-defence-cooperation-council-sets-conditions-for-third-state-participation-in-pesco-projects/>
70. Heisbourg F. The «European Security Strategy» is not a Security Strategy / A European Way of War, St. Everts et al. (eds.). L.: Centre for European Reform, 2004. p. 27-39.
71. Messner D., Why Europe needs a global strategy. URL: <http://www.euractiv.com /section/global-europe/opinion/why-europe-needs-a-global-strategy/>
72. Outcome of the Trilateral Talks on the Implementation of the EUUkraine Association Agreement/Deep and Comprehensive Free Trade Area. September 7, 2015. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-15-5603_en.htm.
73. PESCO. Member states driven. URL: <https://pesco.europa.eu/>
74. The Diplomatic Service of the European Union. European Union Military Assistance Mission Ukraine (EUMAM). URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-union-military-assistance-missionukraine-eumam_en

3. Дисертації та автореферати

75. Мельник С. М. Адміністративно-правові засади організації і функціонування суб'єктів військового управління у системі забезпечення національної безпеки та оборони України. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. 2020. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/15313/2/aref-Melnyk.pdf>
76. Пономарьов С. П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України. Кваліфікаційна праця на правах рукопису. 2018. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/25/1.pdf>
77. Риндюк В. І. Упорядкування законодавства України: теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти: дис. ... доктора наук: спец. 12.00.01. Київ, 2021. 466 с.
78. Хворостянкін А. В. Законодавчі дефініції у правовій теорії та практиці європейських держав (порівняльний аналіз): автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.01. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2012. 20 с.